

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Lucie Herodesová

**Pojetí trestného činu v českém
trestním zákoníku**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 19. 6. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 157.186 znaků včetně mezer.

Lucie Herodesová

V Praze dne 19. června 2021

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za odborné vedení a cenné rady, které přispěly k vytvoření této diplomové práce.

Zvláštní poděkování patří mým nejbližším za veškerou pomoc a podporu, kterou mi během celého studia poskytovali.

Obsah

Úvod	1
1. Výchozí pojmy	3
1.1. Skutek	3
1.2. Čin soudně trestný	4
1.3. Čin jinak trestný	6
1.4. Pojem trestného činu	7
1.4.1. Materiální pojem trestného činu.....	8
1.4.2. Formální pojem trestného činu.....	9
1.5. Pojetí trestného činu	11
1.5.1. Ryze materiální a ryze formální pojetí trestného činu	11
1.5.2. Pozitiva a negativa obou pojetí	13
1.5.3. Kombinovaná pojetí trestného činu	15
2. Vybrané kodifikace českého trestního práva od 18. století.....	17
2.1. Constitutio Criminalis Theresiana a Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně	17
2.2. Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích a zákon o zločinech, přečinech a přestupcích.	19
2.3. Prvorepublikové osnovy trestního zákona z let 1926 a 1937	20
2.4. Pojetí trestného činu v trestním zákoně z roku 1950.....	25
2.5. Pojetí trestného činu v trestním zákoně z roku 1961	27
3. Pojem a pojetí trestného činu v rekodifikačních návrzích českého trestního zákoníku.....	32
3.1. Věcný záměr trestního zákona z roku 2001	32
3.2. Návrh trestního zákoníku z roku 2004	34
3.3. Návrh trestního zákoníku z roku 2008	37
4. Pojem trestného činu v účinném trestním zákoníku a jeho znaky, bipartice trestných činů	38
4.1. Pojem trestného činu	38
4.2. Znaky trestného činu	39
4.2.1. Protiprávnost (formální a materiální).....	39
4.2.2. Obecné znaky	40
4.2.3. Typové znaky	41
4.3. Bipartice trestných činů	42
5. Pojetí trestného činu v účinném trestním zákoníku	45
5.1. Zásada subsidiarity trestní represe.....	45
5.1.1. Společenská škodlivost	48

5.2. Materiální korektiv trestního bezpráví	51
5.3. Procesní korektiv trestního bezpráví	56
6. Materiální korektiv ve světle nálezu Pl. ÚS 46/18.....	59
Závěr	62
Seznam použitých zkratek	65
Seznam použitých zdrojů	66
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce	76
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	78

Úvod

Současný kodex trestního práva hmotného, zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, nabyl účinnosti dne 1. 1. 2010, tedy před více než jednou dekádou. Navzdory této skutečnosti však některé dílčí otázky této kodifikace zůstávají stále předmětem neutuchajících diskusí a polemik. Jednou z takových oblastí, a dovoluji si tvrdit, že oblastí pro trestní právo fundamentální, je právě trestný čin a jeho pojetí, které Kratochvíl označuje dokonce za „*evergreen*“¹ rekodifikace trestního práva v Čechách. Je tomu tak přesto, že jako základ trestní odpovědnosti je právě trestný čin klíčovým pojmem celého trestního práva hmotného, ale i procesního. Z tohoto důvodu se domnívám, že by nebylo zcela správné uvažovat o uvedeném tématu toliko jako o námětu k akademickým debatám, neboť má svůj nesporný význam i pro aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení a ve svém souhrnu tedy i pro celou trestní politiku státu. Ve své práci se proto pokusím toto téma blíže osvětlit, a to jak z hlediska teoretického, tak i s přihlédnutím k jeho konsekvencím do aplikační praxe.

Cílem této práce je analyzovat pojetí trestného činu v účinném trestním zákoníku, popsat historické kořeny této úpravy a její genezi, upozornit na vybrané teoretické nedostatky a jejich důsledky pro aplikační praxi orgánů činných v trestním řízení, stejně tak jako na odlišné názory odborné veřejnosti na tuto problematiku a její praktické konsekvence, a na základě takto učiněných poznatků dospět k závěru, na jakém pojetí trestného činu právní úprava spočívá a dále navrhnout vhodná řešení *de lege ferenda*.

Úvodní část práce se zabývá teoretickým vymezením výchozích pojmů, s nimiž bude v práci nadále pracováno, a jejichž správné uchopení tvoří vstupní předpoklad pro navazující výklady. Jedná se především o skutek a čin soudně trestný, a dále stěžejní pojmy této diplomové práce, tedy pojem trestného činu a jeho pojetí.

Druhá kapitola je věnována krátkému historickému exkurzu, neboť její obsah tvoří vybraná legislativní díla trestního práva hmotného platná na našem území od konce 18. století, resp. rekodifikační osnovy, které významně ovlivnily současnou právní úpravu. Práce se konkrétně zaměřuje na analýzu jejich legislativního

---

¹ KRATOCHVÍL, V. K pojetí trestného činu v návrhu nového trestního zákoníku České republiky 2006: (glosa postrekodifikační). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 5, ISSN 1213-5313. s. 129

provedení pojmu a pojetí trestného činu a poukazuje na způsob, kterým jejich konstrukce ovlivnila současný koncept pojetí trestného činu v trestním zákoníku.

Třetí kapitola si klade za cíl popsat genezi současné úpravy pojmu a pojetí trestného činu v kodexu trestního práva hmotného a upozornit na jednotlivé teoretické spory stran jejich legislativního zakotvení, neboť popisuje průběh legislativních prací na novém trestním zákoníku, a to jak původní neúspěšný návrh z roku 2004, tak jeho pokračování v návrhu z roku 2008.

V následující kapitole se práce soustředí na analýzu pojmu trestného činu v účinném trestním zákoníku, zejména na jeho zákonnou definici, u níž je učiněn závěr o tom, jakou teoretickou konstrukci pojmu trestného činu zákonodárce v trestním zákoníku použil. Dále jsou popsány jednotlivé znaky trestného činu upravené v trestním zákoníku a jeho třídění. V části pojednávající o kategorizaci trestného činu je rovněž pojednáno o její odborné kritice a jsou navržena navazující řešení *de lege ferenda*.

V kapitole páté se práce zabývá již samotnou otázkou pojetí trestného činu provedenou v účinném trestním zákoníku a z komparativního pohledu upozorňuje na vybrané odlišnosti od předchozí právní úpravy provedené v trestním zákoně z roku 1961 a jejich důsledky. V této souvislosti je pojednáno rovněž o tzv. „korektivech rozsahu trestního bezpráví“, u nichž jsou analyzovány některé jejich problematické aspekty, související kritika odborné veřejnosti a je učiněn závěr o jejich významu pro pojetí trestného činu v účinném předpisu.

Závěrečná část práce se věnuje recentnímu nálezu pléna Ústavního soudu Pl. ÚS 46/18, ve které se Ústavní soud vyjadřuje k šíři, v jaké je možné aplikovat materiální korektiv v podobě zásady subsidiarity trestní represe pro případ zejména majetkových trestných činů, a vyvozuje z něho dílčí závěry do aplikační praxe.

1. Výchozí pojmy

1.1. Skutek

Úvodním pojmem, který je třeba vymezit, je pojem skutku, jenž je svým významem stěžejní nejen pro trestní právo hmotné, ale též procesní. Navzdory jeho zásadnímu významu není v normativním textu skutek definován, přestože tento pojem nalezneme na více místech nejen v trestním zákoníku (např. § 82 odst. 4, § 92 odst. 2, odst. 4, § 93 odst. 1 tr. zák.), ale i v trestním řádu (např. § 12 odst. 11, § 220 odst. 1 tr. řádu atd.).²

Břímě jeho řádného vymezení tak zákonodárce ponechal na judikatuře a doktríně. Právní teorie skutek charakterizuje jako událost ve vnějším světě záležející v jednání člověka, jež může naplnit znaky jednoho nebo několika trestných činů.³ Pojem skutku je tedy třeba rozlišovat od pojmu trestného činu, a to proto, že se jedná o pojmy, které se sice částečně překrývají, ale nesplývají v jedno. Platí totiž, že každý trestný čin nutně musí být vždy skutkem, ale jednotlivý skutek bude trestným činem jen tehdy, pokud vykazuje zákonem požadované znaky⁴ (srov. kapitolu 4.2 Znaky trestného činu). Pokud uvedené znaky naplňovat nebude, bude takový skutek podle okolností například přestupkem, disciplinárním, pořádkovým či civilním deliktem, ale i jednáním, které je právem aprobované. Z pohledu trestního práva však bude spáchání takového skutku irelevantní, neboť jeho důsledkem nemůže být vznik trestní odpovědnosti.⁵

---

² JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 339

³ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 213. Shodně též JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 340, KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 390 či ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 277.

⁴ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 277

⁵ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 339

Jak bylo uvedeno v úvodu této části, pojem skutku má význam nejen pro oblast trestního práva hmotného, ale též procesního. Obě oblasti přitom pracují s odlišnými pojmy, a to hmotněprávní *jednotou* skutku a procesněprávní *totožností* skutku.⁶ Jednota skutku jako kategorie hmotného práva je významná zejména pro odlišení jednočinného a vícečinného souběhu.⁷ Judikatura rozlišuje jeden skutek následovně: „*Momentem, který dělí pachatelovo jednání na různé skutky, je následek závažný z hlediska trestního práva, který pachatel způsobil nebo chtěl způsobil. Za jeden skutek lze považovat jen ty projevy vůle pachatele navenek, které jsou pro tento následek kauzální, pokud jsou zahrnuty jeho zaviněním.*“⁸ Naopak totožnost skutku je institutem trestního práva procesního, která se projevuje tím, že je soud při rozhodování o vině vázán popisem skutku tak, jak jej státní zástupce vymezil v žalobním návrhu.⁹ V trestním řádu je totožnost skutku vyjádřena v § 220 odst. 1 takto: „*Soud může rozhodovat jen o skutku, který je uveden v žalobním návrhu.*“ Pojmem skutku však rozumíme toliko skutkové okolnosti a nikoli jejich právní posouzení. V souladu s § 220 odst. 3 tr. řádu tak soud není vázán právním posouzením skutku v obžalobě a jiné právní posouzení tak nemá vliv na zachování totožnosti skutku.¹⁰

1.2. Čin soudně trestný

Dalším stěžejním pojmem je čin soudně trestný. Je tomu tak proto, že tvoří nutnou podmínku pro založení trestní odpovědnosti.¹¹ Tou rozumíme určitou právní povinnost pachatele trestného činu nést nepříznivé následky, které zákon se spácháním trestného činu spojuje.¹² Trestní odpovědnost pak může vzniknout vždy jen v důsledku jednání v rozporu s právem.¹³

⁶ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRÍVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 277

⁷ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 214

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 8/1985 Sb. rozh. tr.

⁹ MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-572-8. s. 691

¹⁰ JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. Student. ISBN 978-80-7502-278-3. s. 590

¹¹ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 167

¹² JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 20

¹³ Tamtéž, s. 23

Činem soudně trestným rozumí Kratochvíl „jednotu „faktického“ a právního, resp. „protiprávního“ ve smyslu celého právního řádu (protiprávnost obecná).“¹⁴ Jako takový ho označuje za nadřazený pojmu trestný čin.¹⁵

Čin soudně trestný musí tedy být vždy protiprávní, není možné, aby za soudně trestný byl označen takový čin, u kterého znak protiprávnosti absentuje. Takové „sociálně nežádoucí činy“¹⁶, u nichž sice nalézáme prvek společenského odsudku vůči jednající osobě a jejímu činu, který se vyznačuje určitými nepříznivými, pro společnost škodlivými důsledky, avšak které nejsou v rozporu s právem, nelze proto označit za činy soudně trestné a odpovědnost za jejich spáchání zůstává nejvýše v rovině morální, jak plyne ze zásady legální licence zakotvené v čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny.

Naopak to však neplatí, ne každý protiprávní čin je současně i činem soudně trestným, neboť právě ta jejich vlastnost, že se jedná o činy *soudně* trestné, je odlišuje od jiných protiprávních činů, které jsou postižitelné odlišným způsobem.¹⁷ Z uvedeného vyplývá, že o činech soudně trestných mohou rozhodovat toliko soudy, a nikoli jiné orgány veřejné moci, z tohoto důvodu tak činem soudně trestným nemůže být kupříkladu disciplinární či pořádkový delikt, ale nemohou jimi být ani přestupky¹⁸, k jejichž projednání jsou příslušné správní orgány¹⁹.

Čin soudně trestný není jen pojmem doktrinálním, ale nalezneme ho i v normativním textu, konkrétně v § 111 tr. zák. v podobě výkladového ustanovení k pojmu trestného činu.

---

¹⁴ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 167

¹⁵ Tamtéž

¹⁶ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část: zvláštní část*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-533-8. s. 110

¹⁷ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 167

¹⁸ Přestupek tak není činem soudně trestným, byť v souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva (srov. rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 6. 1976 ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku, stížnost č. 5100/71) lze v případě naplnění všech 3 tzv. engelových kritérií (kvalifikace deliktu, povaha deliktu a povaha a stupeň závažnosti sankce) i v takovém případě hovořit o *trestním* obvinění ve smyslu čl. 6 odst. 1 EÚLP. K tomu např. PRÁŠKOVÁ, H. *Trestní zákoník – inspirace pro nový přestupkový zákon?* In: Jelínek, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-354-4. s. 142. O pojmu trestního obvinění dále podrobněji viz REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac, 2002. ISBN 80-86199-57-6. s. 103-108

¹⁹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 1120

1.3. Čin jinak trestný

Činem jinak trestným na rozdíl od činu soudně trestného rozumíme takový čin, který je vzhledem ke konkrétním okolnostem beztrestný, ovšem za okolností jiných by trestným byl.²⁰

V návaznosti na toto vymezení je možné rozlišovat několikero podob činu jinak trestného. Předně se tento pojem užije tehdy, pokud byl spáchán protiprávní čin, který naplňuje skutkovou podstatu některého trestného činu uvedeného ve zvláštní části trestního zákoníku (a u něhož za užití zásady subsidiarity trestní represe nebude učiněn závěr, že s ohledem na míru společenské škodlivosti v daném „případě“ nelze uplatnit trestní odpovědnost, srov. § 12 odst. 2 tr. zák.), u kterého však absentuje způsobilý subjekt – a to proto, že osoba nedosáhla dostatečného věku požadovaného trestním zákoníkem, byla v době činu nepřičetná, anebo není (stejně jako v případě nepřičetnosti pouze ve vztahu k určitému činu) dostatečně rozumově a mravně vyspělá k tomu, aby mohla rozpoznat, že její jednání je protiprávní, případně aby jej mohla ovládnout (srov. § 25 tr. zák., § 26 tr. zák. a § 5 odst. 1 ZSVM).²¹

Ke shodným závěrům o spáchání činu jinak trestného (a tedy nikoli soudně trestného) lze dojít také tehdy, pokud takový čin spáchá sice subjekt k tomu způsobilý, avšak jeho jednání bude nezaviněné. Trestní právo vychází totiž důsledně ze zásady odpovědnosti za zavinění (tzv. odpovědnost subjektivní), pokud tedy osoba následek relevantní pro trestní právo sice způsobí, avšak nezaviněně, tj. ani úmyslně, ani z nedbalosti, nebude za takový čin trestně odpovědná.²²

Dalším případem, u kterého lze hovořit o spáchání činu jinak trestného, je situace, byl-li takový čin spáchán za některé z okolností vylučujících protiprávnost. V takovém případě jsou naplněny všechny obecné znaky trestného činu (na rozdíl od situace popsané výše, u které bylo shledáno nenaplnění podmínky dostatečného věku, přičetnosti, resp. rozumové a mravní vyspělosti), stejně tak jsou splněny znaky typové, uvedené ve zvláštní části trestního zákoníku, absentuje však podmínka třetí, a to podmínka protiprávnosti (k znakům trestného činu srov. podrobněji kapitolu 4.2). Pokud je tedy naplněna některá z okolností vylučujících protiprávnost, musí být nutně

---

²⁰ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s.138

²¹ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 192

²² Tamtéž

učiněn závěr, že nejde o trestný čin, neboť chybí znak protiprávnosti vyžadovaný výslovně v § 13 odst. 1 tr. zák. Trestní odpovědnost tak vůbec nevzniká. Takové případy je třeba odlišit od důvodů zániku trestní odpovědnosti.²³

Zvláštním případem, u něhož trestní zákoník výslovně vyžaduje spáchání „činu jinak trestného“ je trestný čin opilství (srov. § 360 tr. zák.).²⁴ Zákon v tomto ustanovení spojuje vznik trestní odpovědnosti za tento trestný čin s tím, že se osoba požitím nebo aplikací návykové látky přivedla zaviněně (tj. úmyslně či z nedbalosti) do stavu nepřičetnosti a v tomto stavu se dopustila činu jinak trestného (kvazideliktu). Pouze okrajově je možné na tomto místě upozornit, že současná legislativní konstrukce trestného činu opilství byla již v minulosti podrobena odborné kritice, a to zejména z toho důvodu, že zákon zohledňuje, jakého činu jinak trestného (kvazideliktu) se pachatel ve stavu nepřičetnosti dopustil, a to s konsekvencemi pro posouzení typové závažnosti trestného činu opilství (podle kvality spáchaného činu jinak trestného se odvíjí, zda bude trestný čin opilství přečinem, zločinem, či dokonce zvlášť závažným zločinem, srov. § 14 tr. zák.), a na to navazujícími odlišnostmi v procesním postupu v rámci trestního řízení²⁵. V této souvislosti se přikláním k názoru Jelínka, podle něhož by trestní zákoník měl postihovat pachatele uvedeného deliktu toliko za zaviněné přivedení se do stavu nepřičetnosti a nezohledňovat jakého (resp. jak typově závažného) činu jinak trestného se pachatel v tomto stavu dopustil. Takovou konstrukci označuje zmiňovaný autor za „kuriózní“ a v zahraniční právní úpravě za zcela neobvyklou, neboť jde ve svém důsledku proti smyslu této úpravy.²⁶ *De lege ferenda* by proto bylo vhodné uvažovat o novelizaci úpravy trestného činu opilství v naznačených směrech.

1.4. Pojem trestného činu

Pojem trestného činu, nebo také jeho definice, je určitým pojmovým vymezením, či spíše charakteristikou, jejíž „náplň je konkretizována vymezením

---

²³ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 142

²⁴ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 139

²⁵ JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348 s. 41

²⁶ Tamtéž. Shodně též JELÍNEK, J. K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli? In: Jelínek, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges. 2019. ISBN 978-80-7502-354-4 s. 23

jednotlivých trestných činů. [...] jedná se spíše o právně politický požadavek, co by trestným činem být mělo (lex ferenda)“.²⁷ Pipek o pojmu trestného činu hovoří jako o určitém výchozím bodu či ideji, který časově předchází vyjádření v normativním textu, a který je svým způsobem jeho zdrojem.²⁸ Na základě (byť výslovně nevyjádřené) „společenské debaty“ je zákonodárce veden v myšlenkách a záměrech, jaká jednání kriminalizovat, jaká jednání jsou tzv. trestuhodná, tedy mají takovou kvalitu, aby bylo třeba je postihovat sankcí v rámci trestního práva (stejně důsledky pak ono „*communis opinio*“ může mít i pro dekriminalizaci některých jednání, neboť trestní právo musí reagovat na probíhající společenský vývoj).²⁹ K tomu vzpomínaný autor dodává, že: „[t]ato „předzákonná“ definice de lege ferenda může být buď obsahová, charakterizující trestný čin po obsahové stránce, nebo čistě formální (dogmatická).“³⁰ V závislosti na tom teorie rozlišuje materiální a formální pojem trestného činu, resp. jeho kombinace.³¹

1.4.1. Materiální pojem trestného činu

Materiálním pojmem trestného činu rozumí doktrína takový pro společnost škodlivý čin, který ohrožuje lidskou společnost natolik, že zasahuje základní hodnoty, na nichž je tato vystavěna.³² Tyto základní hodnoty (příp. vztahy, statky aj.), které takový čin zasahuje, jsou pro společnost natolik kruciólní, že má zvláštní zájem na jejich zachování. Uvedené souvisí s charakteristikou trestního práva jako fragmentárního, neboť z určitého souboru všech společenských vztahů, statků a jiných hodnot, kterých si společnost jako celek cení, musí vybrat pouze určitou část, kterou bude chránit prostředky nejzazšími, tedy trestněprávními.³³

---

²⁷ SOLNAŘ, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18

²⁸ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 312

²⁹ Tamtéž

³⁰ Tamtéž

³¹ SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 29

³² NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část. 6.*, přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 109

³³ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné. 8.*, přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 116-117, obdobně též JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 166-168

Materiální pojem trestného činu je naukou zdůrazňován především z pohledu *de lege ferenda*, a to proto, že je důvodem pro kriminalizaci takového jednání, „vyjadřuje představu společnosti a státu o tom, co má být pod trestem zakázáno a je tak důležitým kriminálněpolitickým instrumentem.“³⁴

Materiální pojem vymezuje povahu trestního bezpráví, jeho účelem však není striktní vymezení jeho dosahu.³⁵

1.4.2. Formální pojem trestného činu

Formální pojem trestného činu je na rozdíl od svého materiálního „protějšku“ zdůrazňován z pohledu *de lege lata*.³⁶ Jinými slovy má význam nikoli pro úvahu, jaká jednání by měl zákonodárce označit za trestné činy tak jako v případě pojmu materiálního (tj. jako odpověď na otázku *co* kriminalizovat), ale poskytuje určité právní povědomí adresátům právních norem o tom, jaká jednání naplňují znaky trestného činu a jaká nikoli. Můžeme o něm proto hovořit jako o základu pro trestní právo, neboť nám umožňuje učinit závěr o tom, které činy jsou podle platného práva považovány za trestné, a které vznik trestní odpovědnosti nezpůsobí (tj. jsou činy beztrestnými).³⁷ Jak bylo již v hrubých rysech nastíněno výše, skutečnost, že čin je (z hlediska trestního práva) beztrestný, nevylučuje odpovědnost za něj *en bloc*, vylučuje toliko odpovědnost trestní. Podle povahy věci však může vzniknout odpovědnost odlišné povahy, a to jak jiný druh odpovědnosti právní (kromě trestní například administrativněprávní, občanskoprávní, ústavněprávní), tak odpovědnost stojící zcela mimo právní řád, například odpovědnost politická, společenská či morální.

Jelikož jsou trestní právo hmotné a trestní právo procesní dvěma stranami téže mince, formální pojem trestného činu má svůj odraz rovněž v oblasti trestního procesu. Díky němu subjekty trestního řízení (ale nejen ty) mohou seznat, jaké znaky je nutné v trestním řízení prokázat pro účely vyslovení viny a uložení trestu; platí, že

---

³⁴ NOVOTNÝ, O. O pojmu trestného činu a jeho protiprávnosti. In: Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 201. ISBN 978-80-7400-388-2. s. 230

³⁵ SOLNAŘ, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18

³⁶ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 90

³⁷ NOVOTNÝ, O. O pojmu trestného činu a jeho protiprávnosti. In: Vanduchová, M., Hořák, J. a kol. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 201. ISBN 978-80-7400-388-2. s. 230

„[p]odle formálního pojmu trestného činu je trestným činem každé lidské chování, které právní řád ohrožuje trestem.“³⁸

Formální pojem trestného činu vyplývá z požadavku *nullum crimen sine lege certa*.³⁹ Tento imperativ ve své širší podobě *nullum crimen sine lege* pak nacházíme již na ústavní úrovni, a to v čl. 39 Listiny, ve které se uvádí, že: „Jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jaké jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ Trestní zákoník tento ústavní princip provádí v § 12 odst. 1 když stanoví, že: „Jen trestní zákon vymezuje trestné činy a stanoví trestní sankce, které lze za jejich spáchání uložit.“ Zásada zákonnosti spolu se zásadou subsidiarity trestní represe vymezenou v § 12 odst. 2 tr. zák. jsou trestnímu právu imanentní, v teorii se můžeme setkat s jejich označením jako „páteř[e] trestního práva“.⁴⁰

Zásada zákonnosti se projevuje ve čtyřech rovinách, jejich účelem je tento princip důsledně provést. Uplatní se přitom nejen v rovině aplikace práva, ale také (a neřkuli především) již ve fázi legislativní, neboť významně svazují zákonodárce při tvorbě předpisů trestního práva, který je jimi striktně vázán. Kromě zmíněné *nullum crimen sine lege certa* požadující určitost právních norem trestního práva jsou jimi dále *nullum crimen sine lege scripta* (požaduje, aby trestní předpis měl normativní sílu zákona, nikoli pouze podzákonného právního předpisu), *stricta* (zakazuje analogii v neprospěch pachatele) a *praevia* (zakazuje retroaktivitu v neprospěch pachatele).⁴¹

Kombinací výše uvedeného materiálního a formálního pojmu vznikne pojem formálně-materiální, resp. materiálně-formální, který byl východiskem například pro

---

³⁸ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 313

³⁹ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné. I, Obecná část. 6.*, přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 110

⁴⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání.* Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 87

⁴¹ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6.* aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 28-33

pojem trestného činu v trestním zákoně z roku 1961.⁴² K pojmu trestného činu v současném trestním zákoníku srov. dále kapitolu čtvrtou.

1.5. Pojetí trestného činu

Pojetí trestného činu v návaznosti na výše vymezený pojem trestného činu tedy znamená způsob, jakým je tento proveden v mezích úpravy zákonného textu. „Prakticky to znamená způsob realizace definice trestného činu aplikací pozitivně právní úpravy v jednotlivých případech.“⁴³ Zatímco pojem trestného činu má význam pro vymezení povahy trestního bezpráví, tak pojetí trestného činu má vliv na jeho rozsah.⁴⁴

Obdobně jako u pojmu trestného činu lze rovněž pojetí trestného činu rozeznávat v podobě materiální a v podobě formální, a to jednak v jejich „čisté“ podobě, tak v jejich vzájemné kombinaci.

1.5.1. Ryze materiální a ryze formální pojetí trestného činu

Na úvod je třeba uvést, že nauka trestního práva sice rozlišuje materiální a formální pojetí v jejich ryzi, čisté podobě, v praxi trestního zákonodárství se s nimi ale v takovéto formě již téměř nesetkáváme. Jelikož však tyto pojmy tvoří základ pro různé kombinace, na kterých jsou kodexy trestního práva hmotného často vystavěny, je nutné i je stručně vymežit.

Ryze materiální pojetí vychází z principu, že trestný čin je definován toliko materiálním znakem⁴⁵; vychází z materiální stránky, která nám odpovídá na otázku, proč je daný čin označen v zákoně za trestný.⁴⁶ Materiální stránkou pak může být například závažnost činu pro společnost, jeho společenská nebezpečnost, trestuhodnost, škodlivost činu a podobně. Z tohoto důvodu může materiální pojetí vycházet pouze z materiálního pojmu trestného činu.⁴⁷

---

⁴² KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017, r. 16, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 113

⁴³ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 313

⁴⁴ SOLNAŘ, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva. s. 18

⁴⁵ JIŘÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 58

⁴⁶ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 169

⁴⁷ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 313

Největší slabinou ryze materiálního pojetí je pravděpodobně riziko spatřované v možnosti uplatnění tzv. vulgárně materiálního pojetí trestného činu.⁴⁸ V takovém případě dochází ke zneužívání široké míry uvážení orgánů činných v trestním řízení, které tak disponují možností trestní právo nejen vykládat, ale ve značné míře také tvořit. Je tomu tak proto, že na základě více či méně abstraktních, příp. až „kaučukových“⁴⁹ kritérií materiální stránky (ať již v podobě společenské nebezpečnosti, škodlivosti, trestuhodnosti, závažnosti atp.) mohou orgány činné v trestním řízení rozhodovat o tom, zda byl v daném případě spáchán trestný čin. Důsledkem této skutečnosti je nejen vysoká míra právní nejistoty adresátů právních norem, kteří nemohou pouhým nahlédnutím do textu zákona seznat, zda konkrétní jednání naplňuje znaky nějakého trestného činu či zda je jednáním trestněprávně irelevantním, ale také omezené možnosti soudního přezkumu.⁵⁰

Oprávněnost těchto obav byla potvrzena neblahými historickými zkušenostmi 20. století, a to zejména v právních řádech Sovětského svazu a nacistického Německa, ve kterých docházelo ke zneužívání systému trestního práva k pronásledování a likvidaci politických odpůrců režimu. Materiální pojetí tak bývá spojováno s právními řády států s totalitní formou vlády.⁵¹ Je nutné již na tomto místě zmínit, že materiální pojetí se v českém, resp. československém trestním právu ve své čisté podobě nikdy neobjevilo, trestní kodexy byly vždy vystavěny na užití korektivů.

Ryze formální pojetí trestného činu taková rizika neskýtá, naopak zajišťuje a vynucuje, aby byl striktně uplatňován ústavní imperativ zákonnosti trestního práva tak, jak o něm bylo pojednáno výše. Jeho důsledkem totiž je, že trestným činem je „každý čin, který splňuje zákonem stanovené znaky.“⁵² Trestní odpovědnost pak vznikne vždy, pokud (za předpokladu způsobilého subjektu) osoba svým zaviněným jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty některého z trestných činů vymezených ve zvláštní části trestního zákoníku. V takovém případě není možné pro oblast viny zohledňovat konkrétní okolnosti, které by mohly míru závažnosti

---

⁴⁸ SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 86

⁴⁹ KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství: pojem (struktura), dělení, klasifikace*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právnícké sešity, č. 94. ISBN 80-210-1066-5. s. 19

⁵⁰ JIŘÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 59

⁵¹ Tamtéž

⁵² PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunité. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 313

takového jednání snižovat (např. s ohledem na význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, anebo osobu pachatele, míru jeho zavinění či jeho pohnutku), ledaže by některá z těchto okolností byla přímo znakem skutkové podstaty daného trestného činu.⁵³ Jelikož tedy toto pojetí neumožňuje zohlednit pro oblast viny materiální stránku, klade mimořádné požadavky na zákonodárce při tvorbě jednotlivých skutkových podstat trestných činů, neboť ten tak musí zajistit, aby jejich znění neumožňovalo postihovat delikty svou závažností bagatelní, což by bylo v rozporu s funkcí trestního práva jako prostředku *ultima ratio*.

Pro existenci formálního pojetí tedy není nutný materiální pojem, rovněž platí, že formální pojem a formální pojetí se vzájemně překrývají, „*formální pojem je proveden sám sebou*.“⁵⁴

1.5.2. Pozitiva a negativa obou pojetí

Jak již bylo v obecné rovině nastíněno výše, obě pojetí mají ve své ryzí podobě řadu nesporných výhod, ale také skýtají určitá nebezpečí.

Nepochybným kladem materiálního pojetí je tak především možnost korigovat přílišnou tvrdost zákona zohledněním konkrétních okolností každého případu⁵⁵, neboť společenská realita je natolik pestrá, že není v silách zákonodárce, aby při tvorbě právních předpisů obsáhl a reagoval na veškeré situace, které v každodenním životě mohou nastat. V takovém případě může aplikace materiálního pojetí zabránit nespravedlnostem, které by v důsledku užití trestních předpisů na jednotlivý případ mohly vzniknout.

Na zápory, resp. rizika materiálního pojetí bylo zčásti již poukázáno výše (zejm. při uplatnění tzv. vulgárního materiálního pojetí), doplnit je možné skutečnost, že toto pojetí dovoluje zákonodárci, aby stanovil podmínky trestní odpovědnosti širěji, než by bylo nezbytně nutné, a umožňuje mu se opírat až příliš o činnost orgánů činných v trestním řízení, které mohou v konkrétním případě za použití materiální stránky rozhodnout, že se o trestný čin nejedná. Zákonodárce se tak „zbavuje svého břímě“ a

---

⁵³ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 169

⁵⁴ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunitý. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 313

⁵⁵ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 170

přesouvá ho na bedra aplikační praxe.⁵⁶ Domnívám se, že takový postup zákonodárce by bylo možné shledat v rozporu se zásadou trestního práva jako *ultima ratio*; k tomu srov. stanoviska doktríny vzniknuvši již za první republiky, např. Miříčku, který uvádí, že „[p]ro trestního zákonodárce musí být vůdčí myšlenkou, že trestní moc státní nemá být přepínána, nýbrž jí smí být užíváno jen potud, pokud je toho nutně třeba.“⁵⁷ Nadto je možné za nevýhodu tohoto pojetí považovat skutečnost, že materiální stránka (například v podobě společenské nebezpečnosti či škodlivosti) je znakem příliš neurčitým, resp. až vágním, což za předpokladu dobré víry může způsobit přílišnou míru právní nejistoty, a v případě zlé víry dokonce výše popsané možnosti jejího vědomého zneužití.⁵⁸

Pro formální pojetí hovoří na prvním místě důsledné respektování zásady zákonnosti.⁵⁹ Současně umožňuje zajistit požadavek dělby moci (srov. čl. 2 odst. 1 Ústavy), který lze považovat za podstatnou náležitost demokratického právního státu, neboť legislativní činnost svěřuje výlučně do rukou zákonodárce a aplikaci práva naopak toliko orgánům činným v trestním řízení. Jeho důsledkem je rovněž vysoká míra právní jistoty adresátů právních norem.⁶⁰

Obdobně negativa tohoto pojetí již byla částečně predestřena výše, a to zejména v podobě přílišné tvrdosti zákona s ohledem na okolnosti spáchaného činu, a s tím související pocit nespravedlnosti, který může u adresátů právních norem vznikat. Jeho důsledkem pak může být až nedůvěra v činnost orgánů činných v trestním řízení a potažmo vůči celému právnímu řádu.⁶¹ Může také docházet k hypertrofii trestní represe, která proto musí být korigována korektivy dosahu trestního bezpráví⁶² tak, aby bylo zajištěno naplňování imperativu subsidiarity trestní hrozby a naplněn

---

⁵⁶ SOLNAŘ, V. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo* 11/1965, s. 95

⁵⁷ MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všehrd", 1934. Publikací Všehrdy. s. 12

⁵⁸ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 109

⁵⁹ ŠÁMAL, P. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007. ISSN 1210-6410. R. 15, č. 17, s. 637-638

⁶⁰ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s.138

⁶¹ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s.170

⁶² JIŘÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 62

požadavek trestního práva jako *ultima ratio*. V neposlední řadě lze k úskalím tohoto pojetí řadit hrozbu kazuistické právní úpravy zvláštní části trestního zákoníku.⁶³

1.5.3. Kombinovaná pojetí trestného činu

Jak bylo uvedeno v úvodu této části, materiální ani formální pojetí v jejich ryzí podobě v kodexech trestního práva hmotného téměř nenalzáme. Legislativa se v tomto směru, vzhledem k výše popsaným úskalím, orientuje na kombinace těchto pojetí vedena snahou využít v nejvyšší míře pozitiv, a naopak vyhnout se negativům spojeným s tím či oním pojetím. Vznikají tak pojetí materiálně-formální a formálně-materiální.

Kratochvíl rozlišuje mezi materiálně-formálním pojetím v několika rovinách, a to nejprve materiálně-formálním pojetím *sensu stricto* a *sensu lato*, dále z pohledu *de lege lata* a *de lege ferenda*, a konečně pojetí z hlediska viny (tj. základů trestní odpovědnosti) a z hlediska trestu (tj. následků trestní odpovědnosti).⁶⁴ Pro účely této práce se zaměřím pouze na vymezení materiálně-formálního pojetí *de lege lata* z hlediska viny. Toto pojetí lze rozlišovat v jeho dvou podobách – v širším a užším smyslu.

Materiálně-formální pojetí *lato sensu se de lege lata*, tedy pro účely interpretace a aplikace trestního předpisu, projeví tím způsobem, že materiální stránku je možné z hlediska viny pachatele, tj. pro založení trestní odpovědnosti, hodnotit mimo znaky skutkové podstaty, resp. vedle nich, tedy s ohledem na „všechny okolnosti případu“.⁶⁵

Naopak materiálně-formální pojetí *stricto sensu de lege lata* umožňuje orgánům činným v trestním řízení zohledňovat materiální stránku toliko v rámci skutkové podstaty, neumožňuje ji hodnotit tak jako v předchozím případě se zohledněním všech okolností případu, ale jen těch, které jsou znakem dané skutkové podstaty vymezené ve zvláštní části trestního zákoníku. „*Konkrétní skutkové okolnosti zvyšující či snižující materiální stránku, které nelze subsumovat pod odpovídající znaky skutkové podstaty, z pohledu viny význam ztrácejí. Mohou však ovlivnit jako okolnosti obecně polehčující nebo přitěžující, které s vinou nesouvisí, úvahy o soudu*

---

⁶³ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 138

⁶⁴ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. Trestní právo hmotné: obecná část. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 172-173

⁶⁵ Tamtéž, s. 172

o ukládaném trestu.“⁶⁶ Toto pojetí označuje citovaný autor zkráceně jako pojetí formálně-materiální, které považuje za jednoduché a výstižné označení téhož.⁶⁷

První z uvedených pojetí označuje autor za rizikové zejména pro právní jistotu adresátů norem trestního práva.⁶⁸ Poukazuje tak na skutečnost, že adresáti právních norem musí mít možnost již v průběhu páchaní deliktu z textu zákona seznat, zda takové jednání naplňuje znaky trestného činu či nikoli, a to v souladu se zásadou zákonnosti trestního práva. Evropský soud pro lidská práva však ve své judikatuře dovodil, že je tento imperativ splněn i v případě, kdy předvídatelnost zákona existuje až ve spojení s judikaturou soudů, tedy nikoli jen izolovaně.⁶⁹

Podrobněji k oběma pojetím v rámci rekonstrukce českého trestního práva hmotného a k jejich odborné kritice srov. následující části práce.

Závěrem této části práce budiž pouze doplněno, že z hlediska právních následků trestní odpovědnosti, tj. z hlediska trestních sankcí (trestů a ochranných opatření), nikoli z hlediska viny, lze dospět k závěru o pojetí rovněž kombinovaném, a to konkrétně o pojetí materiálně-formálním *sensu lato*.⁷⁰

---

⁶⁶ Tamtéž, s. 173

⁶⁷ KRATOCHVÍL, V. K materiálnímu pojetí trestného činu ve světle jednoho rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2001, Roč. 9, č. 7, ISSN 1210-6410, s. 326

⁶⁸ KRATOCHVÍL, V. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník* (Praha). 2015. R. 154, č. 7. ISSN 0231-6625. s. 554

⁶⁹ REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac. 2002. ISBN 80-86199-57-6. s.36

⁷⁰ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 37

2. Vybrané kodifikace českého trestního práva od 18. století

V navazující části práce bude pozornost věnována vybraným kodifikacím trestního práva platným na našem území od poloviny 18. stol., které je možné označit za počátky moderního českého, resp. československého trestního práva, a které se staly konstrukčním základem pro současnou pozitivněprávní úpravu, a to včetně úpravy pojmu a pojetí trestného činu.

2.1. *Constitutio Criminalis Theresiana* a Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně

Prvním trestním kodexem, který je možné (i když se značnými výhradami, které budou zmíněny dále) označit za zárodek moderního trestního práva v českých zemích, je trestní zákoník tereziánský – *Constitutio Criminalis Theresiana*. Tento kodex, vydaný roku 1768 za vlády Marie Terezie, znamenal přerušování tradice starého českého trestního práva, které plně nahradil.⁷¹

Theresiana navazovala na právo rakouské, když ve své konstrukci vycházela z trestních zákoníků Ferdinanda III. (*Constitutio Criminalis Ferdinanda* z roku 1656) a Josefa I. (*Constitutio Criminalis Josephina* z roku 1707).⁷²

Prvek modernosti tohoto kodexu je možné spatřovat ve skutečnosti, že jeho přijetí bylo vedeno snahou ukončit stav roztržičnosti trestního práva v jednotlivých částech tehdejší monarchie a nastolit tak jednotnou trestní politiku státu.⁷³ V jiných ohledech obsahoval však tento kodex stále ještě řadu přežitků feudálního absolutismu a již v době svého vydání byl v jistém směru zaostalým.⁷⁴ Jmenovat lze především lpění na formální důkazní teorii, mučení jako „korunu důkazů“ proti obžalovanému, presumpci viny obžalovaného, stíhání čarodějnictví či systém krutých feudálních trestů, které byly vnímány jako odplata společnosti vůči pachateli.⁷⁵

Trestný čin, resp. „přečinění“, jak jej *Theresiana* označovala, byl vymezen v úvodu kodexu jako jednání, které je v rozporu se zákonem (jako konání, které je

---

⁷¹ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměněn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnické fakulty. ISBN 80-210-4056-4. s. 28

⁷² MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 197

⁷³ MALÝ, K. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie *Constitutio Criminalis Theresiana**. Praha: Karolinum, 2017. s. 44

⁷⁴ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 197

⁷⁵ Tamtéž, s. 197-198

zákonem zakázáno, anebo opomenutí povinnosti, která je zákonem přikázána).⁷⁶ Zákon tedy výslovně požadoval, aby takové jednání bylo protiprávní. Navzdory této skutečnosti nebyla zásada *nullum crimen sine lege* důsledně respektována, neboť ji zákoník prolamoval možností stíhat delikty bez výslovného zákonného zakotvení, a to tím, že dovoloval soudci, aby stíhal rovněž taková jednání, která sice v zákoníku nejsou výslovně uvedena, avšak vzhledem ke své povaze a závažnosti si zasluhují potrestání. Tímto zákoník otevřel dveře široké míře libovůle v soudcovském uvážení, a oslaboval zásadu právní jistoty.⁷⁷

I přes výše uvedené výhrady nelze *Theresianě* upřít fakt, že významně ovlivnila kodexy následující, zejména Josefský trestní zákoník. Josefský kodex následoval velmi záhy, přijat byl již v roce 1787 za vlády Josefa II. Tento Všeobecný zákoník o zločinech a trestech na ně představoval již rozhodující zlom ve vývoji trestního zákonodárství na našem území a lze ho již bez výhrad prohlásit za první moderní kodex trestního práva u nás.⁷⁸

Josefský kodex byl ovlivněn filozofií osvícenství a navazoval na myšlenky Caesara Beccarii uvedené v jeho spise z roku 1764 „O zločinech a trestech“ (*Dei delitti e delle pene*), jenž je považován za „manifest liberálního přístupu k trestnímu právu.“⁷⁹

Za jednu z nejvíce přelomových změn je třeba považovat právě důsledné uplatňování zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*⁸⁰, kterou jsme v *Theresianě* postrádali. Josefský trestní zákoník je tak prvním trestním kodexem na našem území, který plně respektuje zákaz libovůle soudců a vylučuje analogii v neprospěch pachatele, když zakotvuje taxativní výčet deliktů. Ty dělí na dvě kategorie podle nebezpečnosti činu pro společnost – kriminální a politické (správní přestupky).⁸¹

Trestné proto mohlo být jen takové jednání, které tak zákon výslovně označil, a soudce mohl uložit pouze takový trest, který mu zákon umožňoval. Při ukládání

---

⁷⁶ MALÝ, K. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio Criminalis Theresiana*. Praha: Karolinum, 2017. s. 46

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 198

⁷⁹ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s.154

⁸⁰ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 199

⁸¹ Tamtéž

trestů pak předpis vyžadoval zachování proporcionality uloženého trestu vůči stupni nebezpečnosti činu pro společnost a za účel trestání na rozdíl od *Theresiany* nevnímal odplatu na pachateli, ale snahu o jeho převýchovu. Za jistý přežitek lze naopak považovat značně kruté tělesné tresty, které zákon obsahoval.⁸²

2.2. Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích a zákon o zločinech, přečinech a přestupcích

Dalším kodexem, který ovlivnil podobu trestního práva u nás, byl Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích. Ten byl nejprve roku 1796 vyhlášen jako Západohaličský trestní zákoník, a roku 1803 byl vyhlášen (po určitých dílčích úpravách) pro celou monarchii s výjimkou Uher.⁸³ Již z názvu předpisu lze dovodit, že rozeznával dvě kategorie deliktů, a to zločiny a přestupky, které se lišily jak stupněm nebezpečnosti, tak tresty, které za ně mohly být soudem uloženy.⁸⁴

Tento trestní kodex znamenal mimořádný přínos pro vývoj českého trestního práva, neboť vzhledem ke své legislativní kvalitě platil na našem území prakticky až do přijetí trestního zákona č. 86/1950 Sb., když trestní zákoník z roku 1852 je považován za jeho novelu.⁸⁵

Tento zákon o zločinech, přečinech a přestupcích byl přijat dne 27. května 1852, a to pod číslem 117/1852 ř.z. Významnou odlišností oproti kodexům, o kterých bylo pojednáno výše, je zejména zaměření pouze na trestní právo hmotné, neboť materie procesní byla svěřena zvláštní úpravě.⁸⁶

Na zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích navazuje v podobě ponechání zločinů a přestupků, ke kterým však přidává kategorii třetí, a to přečiny; je tedy založen na tripartici činů soudně trestných. Touto trichotomií se zákon inspiroval po vzoru trestního zákoníku francouzského.⁸⁷ Zločiny byly těžšími trestnými činy nežli přečiny a přestupky, podle § 1 zákona mohly být spáchány pouze úmyslně, kdežto u přečinů a přestupků bylo možné spáchat je také kulpózně. Odlišnosti

---

⁸² Tamtéž. s. 198

⁸³ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 199

⁸⁴ Tamtéž, s. 200

⁸⁵ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnické fakulty. ISBN 80-210-4056-4. s. 31

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ MIŘIČKA, A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Všehrad, 1911. s. 46

záležely rovněž v trestech, které za ně mohly být uloženy; za zločiny bylo možné uložit tresty těžší (trest smrti a žaláře).⁸⁸

Zásada *nullum crimen sine lege* je uvedena výslovně, a to v čl. IV. zákoníku, když stanoví, že: „Podle tohoto trestního zákona může se počínajíc od toho dne, kterého nabude platnosti, jen to za zločin, za přečin nebo za přestupek pokládati a trestati, co se v něm výslovně za zločin, za přečin nebo za přestupek prohlašuje.“⁸⁹ Tato zásada byla významně omezena hned v článku následujícím, a to ve prospěch úřadů k tomu stanoveným (policejních a správních orgánů).⁹⁰

V oblasti trestání byla zásada *nulla poena sine lege* zakotvena v § 32 a 33, a to pod marginální rubrikou nazvanou „Meze vůle soudcovy při vyměřování trestu“.⁹¹ Zákon tak stanovil, že „[t]rest má se ustanoviti přesně podle zákona a nesmí se vyměřiti ani ostřeji ani mírněji, než jak zákon podle dané povahy zločinu i pachatele předpisuje.“⁹² Tím vyloučil možnost, aby soudce na základě volné úvahy uložil trest mimo zákonem vymezené hranice.⁹³

2.3. Prvorepublikové osnovy trestního zákona z let 1926 a 1937

Po vzniku samostatné Československé republiky na podzim roku 1918 byla zákonem č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, nařízena recepce rakouského práva, když čl. II tohoto zákona stanovil, že „[v]eškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti;“⁹⁴ Tím byla zajištěna kontinuita dosavadního právního řádu se stavem novým, aby „nenastaly zmatky a upraven byl nerušený přechod k novému státnímu životu.“⁹⁵

Pro oblast trestního práva to znamenalo především převzetí rakouského trestního zákoníku platného do zániku monarchie, tedy zákona č. 117/1852 ř.z., na

⁸⁸ Tamtéž, s. 47

⁸⁹ Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, citováno z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjvguzf6mjrg4xgg3bvfuva> (dostupné ke dni 10. 4. 2021)

⁹⁰ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 284-285

⁹¹ Tamtéž, s. 285

⁹² Zákon č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích, citováno z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjvguzf6mjrg4xgg3bvfuva> (dostupné ke dni 10. 4. 2021)

⁹³ MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1. s. 285

⁹⁴ Zákon č. 11/1918 Sb., o zřízení samostatného státu československého, citováno z: <https://www.beck-online.cz/bo/chapterview-document.seam?documentId=onrf6mjzge4f6mjrfuva> (dostupné ke dni 12. 4. 2021)

⁹⁵ Tamtéž.

území Slovenska pak převzetí trestního zákona uherského z roku 1878 a zákona o přestupcích z roku 1879.⁹⁶

Navzdory tomu, že byla samostatná Československá republika prohlášena Ústavní listinou z roku 1920 za jednotný celek (srov. § 3 odst. 1 Ústavní listiny), platilo tedy na jejím území paralelně více trestních předpisů. V období první republiky dochází proto ke snahám tento stav odstranit a právo unifikovat. Zřízeno bylo za tím účelem dokonce samostatné ministerstvo unifikací.⁹⁷

Rekodifikační snahy započaly téměř ihned po vzniku nového státu, když na popud ministerstva spravedlnosti byly již v roce 1920 zahájeny přípravné práce na osnově nového trestního zákona, a to na základě porady z června 1920, jíž předsedal tehdejší ministr spravedlnosti a účastnili se jí zástupci Nejvyššího soudu, generální prokuratury, univerzit v Praze a Brně či zástupci pražské advokátní komory. Na této poradě došlo nejen ke shodě na reformě a unifikaci trestních předpisů tehdejšího Československa, ale rovněž byla ustavena samotná komise pro reformu trestního práva hmotného, ve které zasedli mimo jiné profesori Miříčka, Prušák, Kallab či Hold.⁹⁸ Právě díky účasti těchto význačných osobností prvorepublikového trestního práva bývají v literatuře tyto přípravné osnovy trestního zákona označovány pod názvem „*profesorská osnova*“.⁹⁹

Již v následujícím roce, konkrétně v květnu 1921, byla představena osnova obecné části nového trestního předpisu, publikovaná pod názvem „Zatímný návrh obecné části trestního zákona“. Následně došlo k jejímu vydání tiskem (v českém znění a později také v německém překladu), na základě něhož ministerstvo přijímalo posudky jak jednotlivců, tak řady institucí, např. ministerstva vnitra a obchodu, Nejvyššího soudu, generální prokuratury, právnických či lékařských fakult či ředitelství trestnic.¹⁰⁰

Následovala příprava části zvláštní, která byla dokončena roku 1924 a spolu s obecnou částí (v revidované podobě na základě zpracovaných posudků) byly obě

---

⁹⁶ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměň. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnické fakulty. ISBN 80-210-4056-4. s. 36

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 5

⁹⁹ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 158

¹⁰⁰ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 6

části zveřejněny roku 1926 pod souborným názvem „Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového“.

Z hlediska konstrukce trestného činu vycházela osnova z roku 1926 z dvoustupňové dichotomie, když na prvním místě rozlišovala delikty nekriminální (tj. přestupky) a delikty kriminální, které pak dále dělila na přečiny a zločiny.¹⁰¹

Rozdělení trestných činů upravoval návrh v hlavě druhé, oddělení I. v § 14 takto:

„(1) *Trestný čin, který není prohlášen za přestupek, je přečin nebo zločin.*

(2) *Trestný čin, na který je stanoven trest žaláře, je zločin; trestný čin, na který je stanoven jiný trest, je přečin.*

(2) *Trestný čin, na který je stanoven výběrmo žalář a jiný trest, trestá se jako zločin žalářem, byl-li spáchán z nízkého smýšlení. Z nízkého smýšlení je čin spáchán zejména, projevuje-li se jím hrubá zistnost, zahálčivost, zlomyslnost, nestoudnost, surovost nebo je-li vinníkovi prostředkem k tomu, aby spáchal nebo si usnadnil jiný zločin neb aby si zajistil prospěch ze zločinu nebo se uchránil před trestem za zločin.*

(4) *Přestupkem podle tohoto zákona rozumí se jen přestupek trestný soudem.*“¹⁰²

Ve vztahu k nekriminálním deliktům uváděla osnova v odůvodnění jako účel rozlišení od činů povahy kriminální tu skutečnost, že přestupky sice neporušují či neohrožují právní statky tak závažným způsobem jako zločiny a přečiny, ale i přesto je třeba je trestat proto, že porušují obecný pořádek, případně pro něj alespoň představují abstraktní nebezpečí. I přesto, že byly přestupky přikázány pravomoci trestních soudů, osnova výslovně uváděla, že s touto konstrukcí počítá toliko jako s opatřením dočasným, neboť po reformě správy měla být vybudována soustava správního soudnictví trestního, a trestání přestupků tak mělo být svěřeno správním soudům tak, aby soudům trestním zbylo rozhodováno o činech kriminální povahy.¹⁰³

Samotná skupina činů kriminálních byla tedy v osnově rozdělena na dvě kategorie – přečiny a zločiny.¹⁰⁴ Odlišujícím kritériem byl stanovený trest – zločinem

---

¹⁰¹ KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství: pojem (struktura), dělení, klasifikace*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právníké sešity, č. 94. ISBN 80-210-1066-5. s. 13

¹⁰² Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 12

¹⁰³ Tamtéž, s. 16

¹⁰⁴ SOLNAR, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009, s. 49

byl takový trestný čin, za který byl stanoven trest žaláře, přečinem byly delikty, za něž byl uložen „pouze“ trest vězení či trest jiný.¹⁰⁵ Aby bylo zajištěno dosažení účelu trestní represe, osnova vycházela z dělení delikventů na dva druhy. „*U jedněch prýští čin z nízkého smýšlení, které ukazuje na asociální charakter vinníka, kdežto druzí jsou k němu vedeni jinými pohnutkami, svědčícími o smýšlení vyšší sociální hodnoty neb aspoň neukazujícími na smýšlení nízké. Tím se dva činy, obsahující stejný útok na týž právní statek, mohou jeviti naprosto různě a obrana společnosti v obojím případě vyžaduje zcela rozdílného postupu.*“¹⁰⁶

Jak je patrné, toto rozlišení bylo vystavěno na ryze praktickém přístupu, neboť kategorizace delikventů podle povahy spáchaného činu umožnila nejen od sebe fyzicky oddělit místa výkonu jednotlivých trestů tak, aby nedocházelo k vzájemnému kontaktu pachatelů, slovy osnovy aby byly „*živly horší kvality [...] odděleny od ostatních*“¹⁰⁷, ale rovněž zajištění legitimacy trestní represe ve vztahu k adresátům právních norem; jak uvádí osnova: „*Zhýralec, který sáhne na cizí majetek, aby si zjednal prostředky k svému prostopášnému životu, jeví se lidu v jiném světle než starostlivý otec, jenž tak učiní upadnuv v nouzi, aby opatřil své rodině nejnnutnější výživu.*“¹⁰⁸ S trestem žaláře byl rovněž spojen výraznější společenský odsudek jednání pachatele než s uloženým trestem vězení.

Kategorizaci v osnově provedenou lze označit za tzv. soudcovskou. Jak plyne z citovaného § 14 odst. 3 osnovy, byl to právě soud, jenž rozhodoval o kvalifikaci konkrétního deliktu, a to podle toho, zda u činu byla přítomna nízká pohnutka. Tím se významně odlišovala od zákona o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, ve které o kategorizaci deliktu soud rozhodnout nemohl.¹⁰⁹ Takové činy, které osnova neprohlašovala za absolutní zločiny (např. trestný čin vraždy v § 272) či absolutní přečiny (např. trestný čin zanedbání osoby mladistvé v § 290), bylo tedy třeba kategorizovat podle konkrétních okolností daného případu, které byly dány k posouzení soudu. Jako určité pomocné vodítko mohl soud vycházet z pořadí, v jakém byly trest žaláře a vězení u daného trestného činu uvedeny (tj. byl-li trest

---

¹⁰⁵ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 57

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 16

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 16

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 16-17

¹⁰⁹ FENYK, J. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí. (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), ISSN 1211-2860. s. 6

žaláře uveden u daného trestného činu jako první, vyjadřoval tím zákon, že tato varianta je obvyklejší, a soud se od ní může odchýlit tehdy, shledá-li k tomu zvláštní důvody).¹¹⁰

Ilustrativně lze uvést například trestný čin usmrcení dítěte podle § 274 osnovy. Podle něho „*Matka, která při porodu nebo hned po něm v mimořádném stavu duševním vyvolaném porodem a okolnostmi, za nichž porod se děje, úmyslně usmrtí své dítě nebo při tom se zúčastní, trestá se vězením od šesti měsíců do tří let nebo žalářem od jednoho roku do osmi let.*“¹¹¹ Na soudu tedy bylo zhodnotit všechny okolnosti případu a rozhodnout, zda v dané věci shledal nízkou pohnutku (např. sobeckost) a pokud ano, uložit trest žaláře.

Vzhledem k výše uvedenému se domnívám, že lze v tomto směru hovořit o určité formě materiálního korektivu rozsahu trestního bezpráví *sui generis*, kterým bylo doplněno formální pojetí trestného činu v této osnově uvedené, neboť soud mohl s ohledem na konkrétní okolnosti dané trestní věci rozhodnout o tom, zda takový čin bude označen za přečin nebo zločin; nemohl však rozhodnout, že v dané věci nevznikla trestní odpovědnost vůbec. O této konstrukci hovoří v literatuře jako o materiálním korektivu vycházejícím z pozitivistické školy také Fenyk.¹¹²

K rekonstrukci trestního práva na podkladě této osnovy však nakonec nedošlo a tzv. profesorská osnova tak nikdy nebyla parlamentem přijata do podoby zákona. Hlavními důvody přitom nebyly důvody právní, ale veskrze sociální a ekonomické, a to především jako důsledek nastupující velké hospodářské krize. Osnovy byly tvořeny v dobách ekonomické prosperity první republiky a značné požadavky na státní pokladnu, které s sebou připravovaná reforma přinášela, nemohly obstát tváří v tvář nastupující ekonomické depresi a riziku zhroucení světových ekonomik.¹¹³

Úspěšnější byla právní úprava trestání mladistvých pachatelů, když byl na počátku 30. let přijat zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží. Ten ve svém ustanovení § 3 odst. 1 stanovil, že: „*Trestný čin spáchaný ve věku mladistvém nazývá se proviněním.*“ Obdobně jako tomu je v současném trestním právu (k tomu

---

¹¹⁰ Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926, s. 17

¹¹¹ Tamtéž, s. 70

¹¹² FENYK, J. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí. (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), ISSN 1211-2860. s. 6

¹¹³ Tamtéž, s. 8-9

srov. kapitolu čtvrtou) „provinění“ znamenalo jen odlišné označení pro trestný čin, a nikoli jeho samostatnou kategorii.¹¹⁴

Opětovný pokus o rekonstrukci trestního práva pak představovala tzv. úřednická osnova z let 1936-1937. Ta částečně navazovala na osnovu profesorskou, kterou však do určité míry modernizovala (například stran modernější terminologie předpisu).¹¹⁵ V konstrukci trestného činu setrvala na členění kriminálních deliktů na zločiny a přečiny a zaváděla tzv. korekcionální. Ta spočívala v možnosti soudu uložit pachateli trest žaláře i za delikt, na který zákon formálně tento trest nestanoví, a kvalifikovat ho tak jako zločin (a nikoli přečin) a naopak.¹¹⁶

Nakonec se však ani tato osnova nestala základem rekonstrukce trestního práva, a to zejména v důsledku nastupující nacistické totality a s ní spojené společenské krize v tehdejší Československu, která vyústila ve vznik samostatného slovenského státu a zřízení Protektorátu Čechy a Morava.¹¹⁷ Ani jeden z rekonstrukčních pokusů tak nevedl ke kýženému cíli, tedy odstranění duality trestního práva na území tehdejší Československé republiky.

2.4. Pojetí trestného činu v trestním zákoně z roku 1950

Nový kodex trestního práva hmotného, který nahradil zákoník o zločinech, přečinech a přestupcích z roku 1852, byl výsledkem překotných společenských i právních změn, ke kterým v poválečném Československu došlo vlivem komunistického puče z února roku 1948. Pro tuto „turbulentní“ dobu užívá teorie pojem právní dvoutletka, jejímž projevem v oblasti trestního práva byl kromě trestního zákona č. 86/1950 Sb. také zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád). Od únorového převratu je možné pozorovat rovněž postupné zotřívání trestní represe.¹¹⁸ Zvlášť odstrašující dějinnou kapitolou, která se odehrála za účinnosti trestního zákona z roku 1950, bylo vedení nezákonných politických procesů

---

¹¹⁴ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání*. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 140

¹¹⁵ FENYK, J. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí. (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), ISSN 1211-2860. s. 9

¹¹⁶ Tamtéž, s. 9

¹¹⁷ Tamtéž, s. 10

¹¹⁸ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 159

(a v jejich rámci také tzv. „monstrprocesů“), v nichž došlo k flagrantnímu zneužití justiční soustavy k vraždám politických oponentů režimu a upevnění totalitní moci.¹¹⁹

Z hlediska konstrukce trestného činu odstranil trestní zákon jejich dosavadní členění na zločiny, přečiny a přestupky a zakotvil pouze jedinou kategorii trestného činu. Ten ve svém § 2 definoval takto: „*Trestným činem je jen takové pro společnost nebezpečné jednání, jehož výsledek uvedený v zákoně pachatel zavinil.*“ Zákon tedy přímo v definici trestného činu vyžadoval znak nebezpečnosti činu pro společnost.

Tento pojem však zákon na žádném místě nedefinoval, ani nepřibližoval kritéria, podle kterých má být tato nebezpečnost hodnocena. Velmi obecné vodítko pro to, jakým způsobem mohou orgány činné v trestním řízení tento široký pojem „nebezpečnosti“ vykládat, uváděla důvodová zpráva k trestnímu zákonu, když stanovila, že zákon „*k pojmu trestného činu vyžaduje, aby šlo o jednání pro společnost nebezpečné. Zda jde o takové jednání, je ovšem nutno posuzovat v souvislosti s ustanovením § 1, totiž podle toho, zda a jak se dotýká zájmů chráněných v tomto ustanovení.*“¹²⁰ Ustanovení § 1 TZ1950 pak stanovilo účel trestního zákona velmi široce a poplatně tehdejšímu totalitnímu režimu tak, že účelem trestního zákona je zejména chránit „*lidově demokratickou republiku, její socialistickou výstavbu, zájmy pracujícího lidu a jednotlivce*“. Zákon se tím tedy otevřeně přihlásil k třídní podstatě trestného činu.¹²¹ Kritéria pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost byla rovněž dovozována z § 19 TZ1950, který upravoval výměru trestu. Soud podle tohoto ustanovení měl při ukládání trestu přihlížet: ke stupni nebezpečnosti trestného činu pro společnost, k míře zavinění, k osobě pachatele (zejména k možnosti jeho nápravy), stejně tak jako k okolnostem přitěžujícím i polehčujícím. Trestní řád poté v § 89 odst. 2 písm. a) TR1950 umožňoval, aby prokurátor zastavil trestní stíhání tehdy, šlo-li o čin, jehož nebezpečnost pro společnost je nepatrná.¹²²

---

¹¹⁹ K politickým procesům v tehdejší Československu srov. např. KAPLAN, K., PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7, zejm. s. 37-49 a s. 167-208

¹²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. trestní zákon, citováno z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.htm (dne 12. 3. 2021)

¹²¹ NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část*. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 108-109

¹²² SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 98

I přesto, že se v části odborné literatury činí závěr o materiálním pojetí trestného činu v trestním zákoně z roku 1950¹²³, domnívám se, že je přesnější hovořit o pojetí materiálně-formálním *lato sensu*, a to z toho důvodu, že formální stránka trestného činu byla zákonem stále vyžadována, tj. neabsentovala. To akcentovala i důvodová zpráva k trestnímu zákonu z roku 1950, která k § 2 uváděla, že čin, aby mohl být trestným činem, musí mít všechny znaky uvedené ve zvláštní části trestního zákona.¹²⁴ Jak uvádí Kratochvíl: „*Formální stránka zcela vypuštěna [...] nebyla, spíše šlo o to, že ke stránce formální byla přidána stránka materiální, která ovšem tu prvou mnohdy pohltila*“.¹²⁵ Z tohoto důvodu nelze podle mého názoru učinit závěr o ryze materiálním pojetí trestného činu, byť zde zakotvené materiálně-formální pojetí bylo disproporčně vychýleno směrem k materiální stránce.

2.5. Pojetí trestného činu v trestním zákoně z roku 1961

Vstup do 60. let 20. století byl v Československu poznamenán přijetím „socialistické Ústavy“ (ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava Československé socialistické republiky), která s sebou přinesla jistou „*kodifikační vlnu*“¹²⁶, v jejímž důsledku byl přijaty nové kodexy trestního práva. Časově jim však, byť o několik měsíců, předcházelo přijetí zákona, který rovněž ovlivnil oblast trestního práva. Byl jím zákon č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, který do právního řádu zavedl novou kategorii deliktu – provinění.¹²⁷

Provinění tento zákon v § 15 odst. 1 definoval jako: „*zaviněné jednání uvedené v tomto zákoně [...] kterým byl porušen socialistický právní řád v takové míře, že to ohrožuje nebo poškozuje zájmy společnosti nebo práva a oprávněné zájmy jednotlivce, jestliže vzhledem k okolnostem případu, k osobě provinilého občana a následkům jeho jednání nedosahuje stupně společenské nebezpečnosti trestného*

¹²³ Viz např. NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné. 1, Obecná část.* 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0. s. 108-9 nebo SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání.* Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 98

¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 86/1950 Sb. trestní zákon, dostupná z: https://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0472_09.htm (dne 12. 3. 2021)

¹²⁵ KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství: pojem (struktura), dělení, klasifikace.* Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právnícké sešity, č. 94. ISBN 80-210-1066-5. s. 15

¹²⁶ VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu.* 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnícké fakulty. ISBN 80-210-4056-4. s. 51

¹²⁷ SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.. *Systém českého trestního práva.* Praha: Novatrix, 2009, s. 53-54

činu.“ Jednalo se tedy o kategorii k trestným činům subsidiární. Podle zákona o nich rozhodovaly místní lidové soudy. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1.7.1961.

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, nabyl účinnosti o pár měsíců později, konkrétně ke dni 1. 1. 1962, a to spolu s rekodifikací trestního práva procesního, zákonem č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), který je v České republice dodnes platným a účinným právním předpisem regulující oblast trestního procesu. Na rozdíl od účinného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. tak tehdejší zákonodárce respektoval zásadu, podle níž má k rekodifikaci obou trestních kodexů (trestního zákoníku i trestního řádu) docházet současně. Uvedenou „polovičatou“ rekodifikaci současného trestního práva kritizuje například Jelínek, který upozorňuje zejména na nutné opakované novelizace, které tento nešťastný stav zákonitě provázají.¹²⁸

Konstrukcí trestného činu navazoval zákon na svého předchůdce z roku 1950 zavedením jediné kategorie trestného činu, zakládal se tedy na systému monopartice. Pozitivně byl trestný čin definován v § 3 odst. 1 TZ1961 tak, že jím je takový pro společnost nebezpečný čin, který vykazuje znaky uvedené v tomto zákoně.¹²⁹

Z této definice trestného činu můžeme abstrahovat dvě podmínky, které musely být kumulativně naplněny pro to, aby konkrétní čin mohl být označen za trestný. Jsou jimi:

- a) znaky uvedené v zákoně (tím se rozumí nikoli jen trestní zákon, ale i zákony jiné, například tehdejší zákon na ochranu míru č. 165/1950 Sb.),¹³⁰ a dále
- b) nebezpečnost činu pro společnost.

Znaky uvedené v zákoně (tj. formální stránka trestného činu) tvořily jak znaky typové, tedy znaky skutkové podstaty trestného činu, tak znaky obecné (věk,

¹²⁸ JELÍNEK, J. K pojmu trestného činu v novém trestním zákoníku. In: Beran, K, Herczeg, J., Říha, J., Navrátilová, J., Gřivna, T., Vanduchová, M., Jelínek, J., ed. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik, s. 20-21 či JELÍNEK, J. K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli? In: Jelínek, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges. 2019. ISBN 978-80-7502-354-4 s. 19, dále např. JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 22

¹²⁹ V souladu s výkladovým ustanovením § 89 odst. 2 TZ1961 se trestným činem rozumí jen čin soudně trestný, a pokud z jednotlivého ustanovení nevyplývá něco jiného, též příprava k trestnému činu, pokus trestného činu, organizátorství, návod a pomoc.

¹³⁰ NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., ed. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy: (komentář)*. 2. dopl. vyd. Praha: Eurounion, 2002. ISBN 80-7317-009-4. s. 19

příčetnost). Nebezpečnost činu pro společnost představovala materiální stránku trestného činu.¹³¹ Oba tyto znaky musely být splněny kumulativně, nedostatečné naplnění jednoho nemohlo nahradit dostatečně intenzivní naplnění druhého, tj. čin, který naplnil všechny znaky uvedené v zákoně, ale nebyl pro společnost nebezpečný, nebyl trestným činem, stejně tak jako čin, který vykazoval vysoký stupeň nebezpečnosti pro společnost, ale jeho typové znaky nebyly v zákoně uvedeny. Orgán činný v trestním řízení musel při posuzování skutku postupovat směrem od formální stránky k materiální, nikoli naopak. Nejprve byl povinen zjistit, zda skutkové okolnosti naplňují formální znaky některého z trestných činů, a teprve poté posuzovat, zda je také činem pro společnost nebezpečným.¹³²

Trestní zákon rozlišoval několik stupňů nebezpečnosti činu pro společnost. Předně rozlišoval stupeň *nepatrný*, když stanovil v § 3 odst. 2 TZ1961, že: „Čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu.“ Pro mladistvé pachatele stanovil tento znak tak, že za trestný nepovažoval takový čin, u něhož stupeň nebezpečnosti pro společnost byl *malý* (shodný stupeň nebezpečnosti byl vyžadován u dospělých pachatelů v případě trestných činů podle § 294 TZ1961).¹³³

Kritéria pro učinění závěru stran toho, zda je čin pro společnost nebezpečný, resp. zda stupeň nebezpečnosti není toliko nepatrný (resp. u mladistvých malý), zákon vypočítával dispozitivně v § 3 odst. 4 TZ1961. Mezi tato kritéria řadil: „význam chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsob provedení činu a jeho následky, okolnosti, za kterých byl čin spáchán, osobu pachatele, míru jeho zavinění [a] jeho pohmutku“ (srov. § 3 odst. 4 TZ1961). Jelikož se jednalo o výčet dispozitivní, připouštěl zákon zohlednění i jiných měřítek, podle kterých mohl být závěr o stupni nebezpečnosti pro společnost v konkrétním případě učiněn.¹³⁴

---

¹³¹ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-696-9. s. 105-106

¹³² Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 20/1998 Sb. rozh. tr.

¹³³ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-696-9. s. 104

¹³⁴ SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6. s. 102

V literatuře byla skutečnost, že pojem nebezpečnosti činu pro společnost není v zákoně definován, kritizována, stejně tak jako jeho neurčité vymezení.¹³⁵

V případě učinění závěru o tom, že nebezpečnost činu pro společnost v dané věci dosahuje pouze stupně nepatrného, trestní stíhání obviněného se zastavilo, resp. pokud dosud nebylo zahájeno, věc se odložila.¹³⁶

Kromě významu pro samotné založení trestní odpovědnosti hrála nebezpečnost činu pro společnost významnou roli ale i z dalších hledisek, například pro okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, ke kterým zákon dovoľoval přihlídnout jen tehdy, jestliže pro svou závažnost podstatně zvyšovaly stupeň nebezpečnosti trestného činu pro společnost (§ 88 TZ1961).¹³⁷

Jak vyplývá z výše uvedeného, materiální znak trestného činu se tedy uplatňoval mimo formální znaky trestného činu, resp. *vedle* nich. Z tohoto důvodu můžeme učinit závěr, že v trestním zákoně z roku 1961 bylo zakotveno pojetí materiálně-formální *lato sensu*. Někteří autoři však prosazovali, aby bylo toto materiálně-formální pojetí chápáno pouze ve smyslu pojetí *sensu stricto*, u kterého byla podle nich důsledně dodržena zásada zákonnosti.¹³⁸ Domnívám se však, že pro takto kategorický závěr (zejména pokud by byl uplatňován v neprospěch pachatele) text zákona neposkytoval dostatečný podklad.

Nadto je možné doplnit, že vzhledem k existenci materiální stránky trestného činu v podobě nebezpečnosti činu pro společnost, která umožňovala korigovat rozsah trestního bezpráví v konkrétních případech, ve kterých by se mohlo uplatnění trestní odpovědnosti jevit vzhledem k okolnostem věci jako nespravedlivé, neexistoval v trestním řádu procesní korektiv trestního bezpráví. Ten byl do trestního řádu doplněn až v rámci jeho tzv. „velké novely“ zákonem č. 265/2001 Sb., jako tzv. zásada oportunity, která zakotvila možnost státního zástupce zastavit trestní stíhání tehdy, „*jestliže vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen,*

---

¹³⁵ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-696-9. s.142

¹³⁶ KRATOCHVÍL, V. Od materiálního pojetí k formálnímu pojetí trestného činu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, č. 2, s. 170

¹³⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-696-9. s. 107

¹³⁸ Srov. např. KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství: pojem (struktura), dělení, klasifikace*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právnícké sešity, č. 94. ISBN 80-210-1066-5. s. 21 či KANDOVÁ, K. K některým aktuálním hmotněprávními a procesními konsekvencím §12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, R. 17, č. 1, s. 4

způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.“ (srov. § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu).

Jelikož však trestní zákon, jehož původ sahal do doby totalitní formy vlády „jen obtížně reaguje na měnící se společenskou realitu, nedostatečně zajišťuje ochranu svobod a práv jednotlivce a jen v omezené míře přispívá ke stabilitě společnosti“¹³⁹, nebylo možné vystačit s opětovnými novelizacemi, ale bylo nutné v návaznosti na listopadové události roku 1989 postupně zahájit úsilí o rekodifikaci trestního práva hmotného.

---

¹³⁹ ŠÁMAL, P. K úvodním ustanovením připravované rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2002, R. 1, č. 12. ISSN 1213-5313. s. 349

3. Pojem a pojetí trestného činu v rekodifikačních návrzích českého trestního zákoníku

3.1. Věcný záměr trestního zákona z roku 2001

V návrhu věcného záměru nového trestního zákona, který byl zpracován na přelomu nového tisíciletí, byla jednou ze zásadních otázek právě problematika pojmu a zejména pojetí trestného činu. Jelikož se jednalo o otázku rozporuplnou, na jejíž řešení existovala řada názorů a pohledů (jak v rekodifikační komisi, tak z připomínkových míst), byla v návrhu věcného záměru řešena alternativně.¹⁴⁰

První alternativa spočívala v pojetí formálním. Tato varianta tak počítala s odstraněním materiálně-formálního pojetí trestného činu v podobě, v jaké bylo zakotveno v dosud platném trestním zákoně, a jeho nahrazením pojetím čistě formálním. Jeho korekce, aby bylo zabráněno případnému přepínání trestní represe, měla tak zůstat pouze v rovině trestního procesu, a to v podobě zásady oportunity (procesního korektivu trestního bezpráví). Toto řešení bylo podle návrhu vhodné i proto, že se v posledních letech stále více prosazovalo v demokratických státech řešení „procesní depenalizace“. Rovněž mělo podpořit zásadu rovnosti před zákonem.¹⁴¹

Alternativa druhá představovala naopak konzervativnější přístup, když po vzoru platného trestního zákona hovořila o pojetí sice formálním, ale s materiálním korektivem v podobě společenské škodlivosti. Tato varianta měla zabránit obavám z přílišného zosíření trestní represe zejména v bagatelních věcech.¹⁴² Pro případ zvolení této varianty obsahoval návrh věcného záměru doplnění třetího odstavce k ustanovení o trestném činu, a to v následujícím znění:

„(3) Čin (skutek), který zákon označuje jako přečin, není trestným činem, jestliže
a) jeho společenská škodlivost je nepatrná vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl konkrétním činem dotčen, ke způsobu provedení činu a jeho následku, osobě pachatele, míře jeho zavinění a k jeho pohnutce,

¹⁴⁰ ŠÁMAL, P., ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 12

¹⁴¹ Tamtéž.

¹⁴² KRATOCHVÍL, V. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 115

- b) čin způsobil jen bezvýznamné následky, pachatel dobrovolně zamezil nebo odstranil škodlivý následek činu, o takové zamezení či odstranění se pokusil nebo škodlivý následek jinak narovnal a
- c) potrestání není nezbytné k tomu, aby odradilo pachatele od páchání trestných činů nebo aby odvrátilo od páchání trestných činů ostatní.¹⁴³

Korektiv v podobě společenské škodlivosti tak návrh umožňoval užít pouze u přečinů, nikoli zločinů. U zločinů (a jejich subkategorie zvláště závažných zločinů) návrh setrval na pojetí formálním s procesním korektivem zásady oportunity.

Legislativní rada vlády se na schůzi konané dne 22. března 2001 přiklonila k alternativě první, tedy k pojetí čistě formálnímu.

Na okraj je možné zmínit rovněž skutečnost, že v rámci připomínkového řízení návrhu věcného záměru bylo navrhováno ze strany ministerstva vnitra zavedení třetí kategorie činů soudně trestných, a to vedle přečinů a zločinů ještě kategorie přestupků, což by znamenalo zavedení systému tripartice soudních deliktů.¹⁴⁴ S tímto návrhem však ministerstvo spravedlnosti zásadně nesouhlasilo, a návrh proto nebyl do konečného znění trestního zákona přijat.

Následně vláda svým usnesením č. 319 ze dne 9. dubna 2001 věcný záměr trestního zákona schválila, a bylo uloženo ministru spravedlnosti, aby zpracovaný návrh zákona předložil vládě do konce roku 2002. Lhůta byla nakonec opakovaně prodloužena, a návrh zákona byl proto předložen až na podzim roku 2003.¹⁴⁵

V průběhu prací na znění nového trestního předpisu se myšlenka navrácení k pojetí kombinovanému objevila ještě jednou, když pracovní skupina pro trestní právo Legislativní rady vlády většinou členů přijala návrh na doplnění nového odstavce k ustanovení trestního zákona o trestném činu, který opět zakotvoval „nepatrný stupeň závažnosti činu“, bez něhož by čin nemohl být trestným činem. Tento návrh však plénum Legislativní rady dne 25. 3. 2004 odmítlo.¹⁴⁶

---

¹⁴³ ŠÁMAL, P, ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 13

¹⁴⁴ ŠÁMAL, P. K úvodním ustanovením připravované rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2002, R. 1, č. 12. ISSN 1213-5313. s. 351

¹⁴⁵ ŠÁMAL, P, ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 22

¹⁴⁶ KRATOCHVÍL, V. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 115-116

3.2. Návrh trestního zákoníku z roku 2004

Poslanecké sněmovně byl návrh nového trestního zákoníku vládou předložen dne 21. 7. 2004 a poslancům rozeslán jako sněmovní tisk č. 744 v srpnu téhož roku. Spolu s návrhem rekonstrukce trestního práva hmotného byla do sněmovny předložena také novela zákonů souvisejících, zejména trestního řádu (sněmovní tisk č. 746).

Důvodová zpráva k předkládanému návrhu výslovně deklarovala odklon od dosavadního materiálně-formálního pojetí trestného činu směrem k pojetí čistě formálnímu, a vyzdvihovala jeho přednosti v podobě důsledného provedení zásady zákonnosti, dělby moci, posílení principu rovnosti před zákonem i právní jistoty.¹⁴⁷

Pro oblast kategorizace trestných činů byla navrhována bipartice činů soudně trestných, a to v podobě členění na přečiny a zločiny. Přečinem měly být všechny nedbalostní trestné činy a z úmyslných ty, na které zákon stanoví trest odnětí svobody do tří let. Ostatní trestné činy byly označeny jako zločiny, subkategorie zvláště závažných zločinů byla oddělena horní hranicí trestní sazby nejméně 8 let spolu s taxativně vymezenými trestnými činy, u nichž návrh umožňoval podmíněné propuštění až po výkonu dvou třetin uloženého trestu odnětí svobody (příkladem se jednalo o trestný čin vraždy, těžkého ublížení na zdraví s následkem smrti, teroru či teroristického útoku).

Novela trestního řádu, která byla navrhována spolu s novým hmotněprávním předpisem, obsahovala především upravené znění tzv. procesního korektivu v podobě zásady oportunity zakotveného v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ.¹⁴⁸ Navrhována byla ve znění: *„jestliže vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, osobě obviněného, míře jeho zavinění, pohnutce a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo.“*¹⁴⁹ Oproti dosavadnímu znění tak byly doplněny znaky subjektivní, a to zohlednění osoby obviněného, míra jeho zavinění a jeho pohnutka, které v dosavadním znění absentovaly. V tomto směru Pipek upozorňuje, že tak došlo k zakotvení prakticky

¹⁴⁷ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu trestního zákoníku z roku 2004. s. 202-203

¹⁴⁸ Spolu s tímto ustanovením bylo navrhováno také doplnění § 159 odst. 4 tr. řádu, které umožňovalo státnímu zástupci (anebo policejnímu orgánu se souhlasem státního zástupce) věc odložit, jestliže z výsledků prověřování vyplynulo, že nastaly okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 písm. c) TŘ. Srov. sněmovní tisk č. 746 ve 4. volebním období, s. 6. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=746&ct1=0> (dne 13. 3. 2021)

¹⁴⁹ Srov. sněmovní tisk č. 746 ve 4. volebním období, s. 17. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=746&ct1=0> (citováno dne 13. 3. 2021)

shodného znění, které pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost obsahoval trestní zákon z roku 1961 ve svém § 3 odst. 4.¹⁵⁰ Přestože se jednalo o kritéria prakticky shodná, jejich důsledkem v prvním případě (za účinnosti starého trestního zákona) bylo řešení hmotněprávní, podle navrhované úpravy by však šlo o řešení v rovině trestního práva procesního.¹⁵¹

Tato úprava byla v literatuře kritizována pro svou nedůslednost, například Kratochvíl k tomu uvádí, že: „*problém hmotného práva, tedy otázka, zda byl, nebo nebyl spáchán TČ [...] se přesouvá zcela do trestního práva procesního (do trestního řádu), ačkoliv systémově patří jinam, tedy do trestního práva hmotného (trestního zákona)*.“¹⁵² Podle něho navrhovanou úpravou předkladatelé „*jaksi úporně*“ trvali na tom, že byl spáchán trestný čin, i když to vzhledem k bagatelní povaze konkrétní věci není přiléhavé.¹⁵³

Obdobně se vyjádřil rovněž Novotný, podle něhož by mělo mít hmotněprávní řešení přednost před řešením procesním.¹⁵⁴

S uvedeným názorem obou autorů se ztotožňuji. Jelikož je trestný čin podle trestního zákoníku jediným základem trestní odpovědnosti, domnívám se, že tato otázka (ne)založení trestní odpovědnosti musí být vyřešena přednostně v mezích hmotného práva. Tím ovšem zcela nevylučuji existenci procesního korektivu rozsahu trestního bezpráví, domnívám se však, že má jít o úpravu subsidiární, použitelnou tehdy, nelze-li věc vzhledem k okolnostem vyřešit již v rámci hmotného práva, a nikoli o úplné nahrazení takové úpravy v trestním zákoníku úpravou v trestním řádu.

Po obecné rozpravě ve druhém čtení vrátila Poslanecká sněmovna vládní návrh trestního zákoníku k dopracování ústavně právnímu výboru. V něm přetrvávaly obavy části odborné veřejnosti z navrhovaného čistě formálního pojetí trestného činu, které by mohlo způsobit „*přetížení orgánů činných v trestním řízení bagatelními věcmi*“, které za účinnosti starého trestního zákona byly z důvodu jejich nepatrného

---

¹⁵⁰ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 310

¹⁵¹ Tamtéž

¹⁵² KRATOCHVÍL, V. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 118

¹⁵³ Tamtéž

¹⁵⁴ NOVOTNÝ, O. Znovu k návrhu nového trestního kodexu. *Trestní právo*, 2005, r. 10, č. 3. ISSN 1211-2860. s. 2

stupně nebezpečnosti činu pro společnost odkládány ještě před zahájením trestního stíhání.¹⁵⁵

Z tohoto důvodu byl ústavně právním výborem navržen pozměňovací návrh, který do výkladového ustanovení k pojmu trestného činu (§ 396) doplnil odstavec druhý ve znění: „*Znaky trestného činu je třeba vykládat tak, aby v souladu s účelem trestního zákona byl za trestný čin považován jen čin společensky škodlivý.*“¹⁵⁶

Se zakotvením tohoto „výkladového pravidla“ však vznikla zásadní otázka, a sice, zda navrhovaný trestní zákoník je i navzdory tomuto ustanovení stále založen na pojetí trestného činu čistě formálním, anebo zda se jedná o návrat k pojetí materiálně-formálnímu.

Šámal zastával názor, že se o návrat k materiálnímu pojetí nejedná, a to s odkazem na systematiku zákona – výkladové ustanovení totiž nebylo zařazeno do § 13, tedy přímo do definice trestného činu, a tudíž sloužilo toliko jako *interpretační pravidlo*. Pomocí něho měly být ve sporných případech odlišeny trestné činy od činů beztrestných, které mohou naplňovat například znaky přestupku (jako příklad uvádí autor trestný čin výtržnictví a jeho znaků „hrubé neslušnosti“ a „výtržnosti“, které jsou z povahy věci pojmy značně abstraktními, k jejich správnému výkladu měl být právě § 396 odst. 2 návrhu použit).¹⁵⁷

Naopak Kratochvíl se domníval, že navzdory marginální rubrice, která nesla název „k pojmu trestného činu“, je třeba tímto ustanovením rozumět nikoli pojem, ale *pojetí* trestného činu a to proto, že: „*materiálně limituje rozsah trestního bezprávní*“.¹⁵⁸ V takovém případě ovšem, jak autor upozorňuje, by proti sobě stálo *formální* pojetí trestného činu upravené v § 13 odst. 1 (což výslovně deklarovala i důvodová zpráva k návrhu, srov. výše) a *materiální* pojetí v § 396 odst. 2. Taková situace by proto byla neudržitelná. Ke stejnému závěru ovšem podle Kratochvíla dojdeme i tehdy, pokud v § 13 odst. 1 budeme spatřovat formální *pojem*, neboť ten

---

¹⁵⁵ ŠÁMAL, P, ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 37

¹⁵⁶ Srov. sněmovní tisk č. 744/2 ve 4. volebním období, s. 9. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=744&ct1=2> (citováno dne 13. 3. 2021)

¹⁵⁷ ŠÁMAL, P, ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006. ISBN 80-7179-527-5. s. 37

¹⁵⁸ KRATOCHVÍL, V. K pojetí trestného činu v návrhu nového trestního zákoníku České republiky 2006: (glosa postrekodifikační). *Trestněprávní revue*. Roč. 5, č. 5 (2006). ISSN 1213-5313. s. 131

může koexistovat pouze v rámci formálního pojetí, a s pojetím materiálním se „nesnese“. V návrhu tak spatřoval pojetí formálně-materiální.¹⁵⁹

Výkladové ustanovení § 396 odst. 2 návrhu však bylo nakonec navzdory kritice Poslaneckou sněmovnou ve třetím čtení schváleno.

Po schválení v Poslanecké sněmovně byl návrh postoupen na počátku roku 2006 Senátu, ten jej však po projednání zamítl. Poslanecká sněmovna poté Senát nedokázala „přehlasovat“, když z potřebných 101 hlasů se pro návrh vyslovilo jen 20 poslanců a návrh tak byl zamítnut.

I přesto, že osnova trestního zákoníku z roku 2004 byla nakonec zamítnuta, stala se předlohou pro další práce na rekodifikaci trestního práva hmotného, které byly téměř bezprostředně poté zahájeny.¹⁶⁰

3.3. Návrh trestního zákoníku z roku 2008

Problematika pojetí trestného činu byla znovu otevřena s předložením návrhu již druhého pokusu o rekodifikaci trestního práva hmotného. Návrh trestního zákoníku předložila vláda Poslanecké sněmovně v únoru roku 2008, poslancům byl následně rozeslán jako sněmovní tisk č. 410. Návrh byl Poslaneckou sněmovnou schválen v listopadu téhož roku, Senát následně návrh schválil bez pozměňovacích návrhů na počátku roku následujícího, a trestní zákoník tak po podpisu prezidenta republiky vstoupil v platnost. Na rozdíl od návrhu z roku 2004 se tedy tato osnova stala základem platného trestního práva hmotného v České republice. Trestní zákoník č. 40/2009 Sb. nabyl účinnosti k 1. 1. 2010.

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku se, stejně jako u návrhu trestního zákona z roku 2004, hlásí k formálnímu pojetí trestného činu. To však účinná právní úprava koriguje zakotvením dvou korektivů rozsahu trestního bezpráví, v rovině hmotněprávní je jím obecná zásada subsidiarity trestní represe a v rovině procesní zásada oportunity. Pojmu trestného činu v účinném kodexu, stejně tak jako jeho pojetí ovlivněnému dvěma zmíněnými korektivy, budou věnovány následující části práce.

---

¹⁵⁹ Tamtéž

¹⁶⁰ FRYŠTÁK, M. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, Roč. 9, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 341

4. Pojem trestného činu v účinném trestním zákoníku a jeho znaky, bipartice trestných činů

4.1. Pojem trestného činu

Trestný čin je v účinném předpisu upraven v ustanovení § 13 odst. 1 tr. zák. následovně: „*Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v takovém zákoně.*“ S odkazem na výše uvedené teoretické vymezení (srov. kapitolu 1.4) můžeme proto na tomto místě konstatovat, že účinný trestní zákoník zakotvil *formální* pojem trestného činu¹⁶¹, a to na rozdíl od předchozího trestního zákona z roku 1961, v němž se uplatňoval pojem formálně-materiální, neboť v § 3 odst. 1 TZ1961 pro naplnění definice trestného činu tento zákon výslovně vyžadoval znak společenské nebezpečnosti, jak bylo podrobně popsáno výše.

Výkladové ustanovení k pojmu trestného činu v § 111 tr. zák. pak uvedenou definici doplňuje v tom směru, že trestným činem je nutné rozumět (pokud z ustanovení trestního zákoníku nevyplývá něco jiného) též přípravu k trestnému činu (§ 20 tr. zák.), pokus trestného činu (§ 21 tr. zák.) a rovněž účastenství na trestném činu jiného ve formě organizátorství (§ 24 odst. 1 písm. a) tr. zák.), návodu (§ 24 odst. 1 písm. b) tr. zák.) a pomoci (§ 24 odst. 1 písm. c) tr. zák.).

ZSVM dále v § 6 odst. 1 stanoví, že trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá proviněním. Pokud však ZSVM nestanoví jinak, platí pro posouzení provinění spáchaného mladistvým trestní zákoník (§ 6 odst. 2 ZSVM). Proviněním tak rozumíme pouze odlišné označení trestného činu, který spáchal mladistvý pachatel, nikoli samostatnou kategorii trestného činu vedle přečinu a zločinu (srov. § 14 tr. zák.).¹⁶² U mladistvého se při formulaci výroku proto nepoužívá označení přečin či zločin (resp. zvlášť závažný zločin), jeho čin bude vždy klasifikován jako „provinění“ bez ohledu na typovou závažnost spáchaného činu.¹⁶³

---

¹⁶¹ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 102 či ŠÁMAL, P. K diskuzi o subsidiaritě trestní represe. In: Kalvodová, V., Fryšták M., Provazník, J. ed. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvíli*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. Spisy Právnické fakulty MU. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 429. Shodně též Stanovisko Nejvyššího soudu Tpjn 301/2012 [Rt 26/2013]

¹⁶² KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnické učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 167

¹⁶³ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 127

Z výše citovaného ustanovení § 13 odst. 1 tr. zák. lze abstrahovat tyto obligatorní znaky trestného činu. Jsou jimi protiprávnost a znaky uvedené v trestním zákoně (tj. nejen v trestním zákoníku, ale podle povahy věci rovněž v ZSVM a TOPO, srov. § 110 tr. zák.), ty můžeme dále rozčlenit na znaky obecné a znaky typové.¹⁶⁴

4.2. Znaky trestného činu

4.2.1. Protiprávnost (formální a materiální)

Obligatorním znakem trestného činu je protiprávnost. Tou doktrína rozumí rozpor s právní normou, a to z pohledu celého právního řádu.¹⁶⁵ Každý trestný čin musí být protiprávní, tedy v rozporu s právem. To však nelze zužovat toliko na rozpor s normami práva trestního, naopak se velmi často jedná o rozpor s normami jiných právních odvětví, například s předpisy upravujícími pravidla silničního provozu či předpisy o nakládání s jedy a omamnými látkami.¹⁶⁶ Skutečnost, že v některých skutkových podstatách je protiprávnost vyjádřena výslovně (např. slovy „neoprávněně“, „v rozporu s jiným právním předpisem“, „bez povolení“ atp.), zatímco u jiných nikoli, není pro učinění závěru o protiprávnosti takového činu relevantní. U druhých jmenovaných totiž vyplývá protiprávnost implicitně, z povahy věci, tj. i u nich je protiprávnost obligatorním znakem a nesmí pro vyvození trestní odpovědnosti absentovat, byť není v konkrétní skutkové podstatě výslovně uvedena.¹⁶⁷

Protiprávnost nalézáme ve dvojitým významu, a to jako protiprávnost formální a materiální. Ve formálním smyslu chápeme protiprávnost jako protinoremnost, tedy jako rozpor s právním řádem¹⁶⁸, jak bylo uvedeno výše. Aby však trestní právo plnilo

---

¹⁶⁴ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 61

¹⁶⁵ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 91

¹⁶⁶ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 127

¹⁶⁷ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 61

¹⁶⁸ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 127

svůj účel jako prostředek *ultima ratio*¹⁶⁹, nelze se spokojit pouze s existencí protiprávnosti formální, ale je nutné vyžadovat i její materiální „protějšek“. Jak uvádí Olšar, „[v]edlo by naopak k příliš strohému formalismu, kdyby byla zdůrazňována jen formální stránka protiprávnosti a nebylo přihlíženo k její materiální stránce.“¹⁷⁰ Podle Jelínka „[m]ateriální protiprávnost je vlastně důvodem protiprávnosti formální.“¹⁷¹ Obdobně Kallab hovoří o materiální protiprávnosti tak, že se jedná o „poznatek sociologický, resp. politický, nikoliv právnícký.“¹⁷² Význam materiální protiprávnosti se nejzřetelněji projevuje při diferenciaci trestných činů od jiných činů „pouze“ protiprávních, které kvality trestného činu nedosahují, a úzce proto souvisí se zásadou subsidiarity trestní represe (§ 12 odst. 2 tr. zák.).¹⁷³ Podrobněji k této ústřední zásadě trestního práva srov. kapitolu 5.1.

Protiprávnost tak v trestním zákoníku tvoří jednotu jak protiprávnosti materiální, tak formální.¹⁷⁴

Jak bylo již upozorněno výše, v účinném trestním zákoníku, na rozdíl od předchozí právní úpravy v TZ1961, je znak protiprávnosti uveden výslovně v definici trestného činu. Podle Šámala se tímto trestní zákoník navrácí k materiální protiprávnosti, která byla na našem území až do přijetí trestního zákona z roku 1950 „tradiční“.¹⁷⁵

4.2.2. Obecné znaky

Dalším obligatorním znakem trestného činu vedle protiprávnosti jsou jeho znaky obecné. Obecnými je teorie nazývá z toho důvodu, neboť se jimi jednotlivé trestné činy neodlišují od sebe navzájem, jsou to takové znaky, které musí být

¹⁶⁹ Význam trestního práva jako *ultima ratio* zdůrazňuje Ústavní soud dlouhodobě, například v nálezech sp. zn. II. ÚS 372/03, sp. zn. I. ÚS 4/04, II. ÚS 413/04, v judikatuře Nejvyššího soudu pak například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1362/2016

¹⁷⁰ OLŠAR, E. *Studie o protiprávnosti (se zvláštním zřetelem k právu trestnímu)*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1940, s. 42

¹⁷¹ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 127

¹⁷² KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. V Praze: Melantrich, 1935. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských. s. 31

¹⁷³ ŠÁMAL, P. *Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného*. *Bulletin advokacie*, 2009. ISSN 1210-6348, č. 10, s. 32

¹⁷⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 87

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 102

naplněny u všech trestných činů uvedených ve zvláštní části trestního zákoníku.¹⁷⁶ Můžeme je označit za obecné požadavky kladené na pachatele trestného činu.¹⁷⁷

Tak trestní zákoník především vyžaduje, aby osoba, která svým jednáním naplnila všechny znaky skutkové podstaty konkrétního trestného činu, resp. jeho pokusu či přípravy, je-li tato trestná (srov. § 22 odst. 1 tr. zák.), byla starší 15 let (§ 25 tr. zák.), požaduje tedy podmínku dostatečného věku. Dále trestní zákoník vyžaduje, aby pachatel trestného činu nebyl v době činu nepřičetný (§ 26 tr. zák.). Osoba, která v době činu nedovršila věku 15 let, anebo byla v době činu nepřičetná, není trestně odpovědná. Jsou-li obě podmínky naplněny zároveň (tj. nedosáhla-li osoba v době činu věku 15 let a současně byla-li ve vztahu ke konkrétnímu činu nepřičetná), platí závěr o trestní neodpovědnosti rovněž.

U mladistvých vyžaduje zákon kromě dvou výše uvedených kategorií navíc splnění podmínky dostatečné rozumové a mravní vyspělosti, neboť § 5 odst. 1 ZSVM stanoví, že: „*Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ V této souvislosti je vhodné upozornit, že ohledně pojmu dostatečné rozumové a mravní vyspělosti panuje v doktríně rozpor v tom, zda se jedná o třetí samostatný znak trestní odpovědnosti mladistvých vedle věku a přičetnosti¹⁷⁸, anebo zda se jedná o zvláštní typ nepřičetnosti (označovaný jako podmíněná, resp. relativní přičetnost).¹⁷⁹

4.2.3. Typové znaky

Typové znaky na rozdíl od znaků obecných, které jsou u všech trestných činů společné, naopak umožňují jejich vzájemnou diferenciaci. Soubor typových znaků je označován jako skutková podstata trestného činu; s tímto pojmem pracuje pouze

---

¹⁷⁶ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 134

¹⁷⁷ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 93

¹⁷⁸ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 135

¹⁷⁹ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GRIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. Trestní právo hmotné. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 159

doktrína, v textu zákona jej nenalézáme.¹⁸⁰ Obligatorními znaky skutkové podstaty jsou objekt trestného činu, objektivní stránka, subjekt a subjektivní stránka. Její fakultativní znaky, tj. takové, které se nevyskytují u všech trestných činů, pak tvoří například pohnutka, cíl či motiv pachatele, místo a čas spáchání či prostředek, který pachatel ke spáchání použil. Pokud však konkrétní skutková podstata takovýto znak výslovně vyžaduje, musí být obligatorně přítomen, aby vznikla trestní odpovědnost za tento trestný čin.¹⁸¹

4.3. Bipartice trestných činů

Trestné činy je možné třídit podle celé řady kritérií, z nichž některé slouží především pro účely legislativní, jiné jsou významné pro aplikační praxi, příp. pro účely statistické a jiné; řada z nich však plní všechny, nebo alespoň většinu těchto funkcí. Zmínit lze například třídění podle formy zavinění, druhu následku či způsobu jednání pachatele.¹⁸² Pro účely této práce se však zaměřím na kategorizaci jedinou, a to podle typové závažnosti trestných činů.

Současná právní úprava je založena na tzv. bipartici trestných činů. Kromě tohoto teoretického modelu můžeme rozlišovat také systém založený na monopartici, který byl zakotven v trestním zákoně z roku 1950 i z roku 1961, jak bylo vyloženo výše, a tzv. tripartici, která byla základem pro trestní zákoník rakouský (zákon č. 117/1852 ř.z.)

Závěr o bipartici můžeme učinit s odkazem na § 14 tr. zák., který stanoví, že se trestné činy dělí na přečiny a zločiny. Provinění, jak již bylo uvedeno výše, je pouze odlišným označením pro trestný čin, a proto na závěru o bipartici deliktů v trestním zákoníku ničeho nemění.

Pozitivně zákon definuje pouze přečiny¹⁸³, a to tak, že přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy, a z těch úmyslných pouze ty, na něž trestní zákon stanoví

---

¹⁸⁰ NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4. s. 61

¹⁸¹ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 161

¹⁸² Podrobně k jednotlivým druhům srov. JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 146-149

¹⁸³ DRAŠTÍK, Antonín. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7478-790-4. s. 90

trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let. V souvislosti s touto zákonnou formulací § 14 odst. 2 tr. zák. souhlasím se dvěma kritickými poznámkami, které stran vymezení přečinů v trestním zákoníku učinil Jelínek. Předně se jedná o legislativně-technický nedostatek § 14 odst. 2 tr. zák., který stanoví, že u takových činů činí horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody „do pěti let“. Z důvodu nejednoznačnosti této úpravy (tj. zda zahrnuje trest odnětí svobody do pěti let včetně, anebo pouze méně než pět let) se lze na jiných místech právní úpravy setkat s vyjádřením „nepřevyšující pět let“, a to jak v trestním řádu, tak v zahraniční právní úpravě.¹⁸⁴ Jako návrh *de lege ferenda* by proto bylo vzhledem k legislativní čistotě (neboť v aplikační praxi problémy nevznikají) vhodné současnou úpravu novelizovat, a § 14 odst. 2 tr. zák. ve slovech „do pěti let“ nahradit slovy „nepřevyšující pět let“.

Druhá kritická poznámka citovaného autora směřuje pak nikoli k legislativně-technickému vymezení přečinů v trestním zákoníku, ale k jeho materiálnímu obsahu, když si klade otázku, zda není kategorie přečinů v zákoně stanovena příliš široce, a to konkrétně s ohledem na nedbalostní trestné činy, které zákon *en bloc* považuje za přečiny bez ohledu na jejich typovou závažnost, resp. výši trestní sazby.¹⁸⁵ Tak například dopustí-li se pachatel trestného činu usmrcení z nedbalosti podle § 143 odst. 1, odst. 3, odst. 4 tr. zák., bude ohrožen trestní sazbou s horní hranicí ve výši až 10 let, přesto ve výroku odsuzujícího rozsudku bude čin (i v případě uložení trestu na samé horní hranici trestní sazby) označen toliko za přečin. Domnívám se, že taková úprava nemá příznivý vliv na právní povědomí společnosti, neboť způsob, jakým soud ve výroku rozhodnutí trestný čin označí, nemá význam pouze právně-teoretický, ale především praktický, neboť je jedním ze způsobů, jakým společnost vyjadřuje společenský odsudek vůči pachateli a jeho činu. Jako návrh *de lege ferenda* by proto bylo vhodné zahájit debatu o parametrech kategorie přečinů, která by měla být v souladu s výše uvedeným zúžena, aby se nevztahovala na *všechny* nedbalostní trestné činy, ale pouze na ty s nižší mírou společenské škodlivosti.

---

¹⁸⁴ JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348 s. 40-41

¹⁸⁵ BERAN, K., HERCZEG, J., ŘÍHA, J., NAVRÁTILOVÁ, J., GŘIVNA, T., VANDUCHOVÁ, M., JELÍNEK, J., ed. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnícké dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9. s. 29. Shodně též JELÍNEK, J. K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli? In: Jelínek, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges. 2019. ISBN 978-80-7502-354-4 s. 19-20

Druhou kategorií vedle přečinů tvoří zločiny. Ty trestní zákoník vymezuje negativně vůči kategorii přečinů, když v § 14 odst. 3 v části před středníkem stanoví, že: „Zločiny jsou všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny“. Výkladem lze proto dovodit, že zločinem jsou toliko trestné činy úmyslné (srov. výklad výše), a z nich pouze ty, u kterých horní hranice trestní sazby trestu odnětí svobody stanovené ve zvláštní části trestního zákoníku převyšuje pět let.

Zvláštní subkategorií zločinů jsou zvláště závažné zločiny¹⁸⁶, kterými jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let (§ 14 odst. 3 tr. zák. v části za středníkem). Označení činu za zvláště závažný má pak konsekvence v podobě např. trestnosti přípravy podle § 20 odst. 1 tr. zák. či možnosti uložit výjimečný trest podle § 54 odst. 1 tr. zák.¹⁸⁷

---

¹⁸⁶ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7. s. 104

¹⁸⁷ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 148

5. Pojetí trestného činu v účinném trestním zákoníku

Tato část práce se věnuje již samotnému pojetí trestného činu v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku. Jak bylo již uvedeno výše, důvodová zpráva k tomuto předpisu deklaruje přechod k formálnímu pojetí trestného činu, to však doplňuje dvěma korektivy trestního bezpráví – zásadou subsidiarity trestní represe a zásadou oportunity.

5.1. Zásada subsidiarity trestní represe

Zásada subsidiarity trestní represe je obecnou, základní zásadou trestního práva. Jedná se o zásadu trestnímu právu imanentní, která platí i bez výslovného zákonného ukotvení, uplatní se tedy i tehdy, není-li zakotvena explicitně v paragrafovém znění předpisu.¹⁸⁸ Již v prvorepublikové odborné literatuře lze nalézt odkaz na zakotvení tohoto obecného právního principu. Například Miříčka uvádí, že „*by nemělo k trestní výhružce býti saháno tam, kde lze dostatečné ochrany právního statku, o který jde, dosáhnouti prostředky jinými, zejména restitucí nebo náhradou škody, tedy ochranou civilněprávní (subsidiárnost trestní hrozby)*“.¹⁸⁹

Zásada subsidiarity trestní represe jinými slovy znamená, že k prostředkům trestního práva je možné sáhnout pouze v nejkrajnějším případě, kdy by jiná ochrana nebyla dostatečně účinná pro zachování hodnot chráněných trestním právem. Šámal¹⁹⁰ v této souvislosti hovoří o dvojím přístupu této zásady, a to

- a) akcesorním a
- b) subsidiárním.

Přístup akcesorní reflektuje, že trestní právo poskytuje ochranu takovým zájmům, které primárně normují předpisy nacházející se mimo trestní právo, a které jim také poskytují ochranu. Prostředky trestního práva nastupují vždy až jako druhé v pořadí za ochranou poskytovanou těmito předpisy v jednotlivých oblastech.

---

¹⁸⁸ ŠÁMAL, P. K diskuzi o subsidiaritě trestní represe. In: Kalvodová, V., Fryšták M., Provazník, J. ed. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. Spisy Právnické fakulty MU. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 434. Dále náleží Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 2222/16 a usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 3817/15

¹⁸⁹ MÍŘIČKA, A.: *Trestní právo hmotné. Část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem spolku československých právníků „Všehrd“, 1934, s. 12

¹⁹⁰ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 88

Subsidiární přístup pak podle uvedeného autora charakterizuje trestní právo jako krajní prostředek, kterého je možné užít jen tehdy, když ochrana podle jiných právních předpisů selže, anebo lze již předem učinit závěr, že by v konkrétním případě zřejmě nebyla dostatečná.¹⁹¹ To vyjadřuje povahu trestního práva jako prostředku *ultima ratio*.

Před uplatněním trestněprávní odpovědnosti má tak zásadně přednost odpovědnost mimotrestní (například administrativněprávní či občanskoprávní), to však zároveň nevyklučuje jejich souběžnou existenci.¹⁹² Stejně tak není vyloučeno, aby v konkrétním případě nebyla uplatněna právní odpovědnost vůbec. Princip trestního práva jako prostředku „poslední instance“ akcentuje dlouhodobě ve své judikatuře i Ústavní soud (např. náleží Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3080/16). Kandová v této souvislosti hovoří o tom, že Ústavní soud dokonce z uvedeného principu vyvodil „*existenci základního práva každého nebýt trestán, pokud lze účinně využít dostupných prostředků jiných právních odvětví.*“¹⁹³

Zásada subsidiarity trestní represe má dvojí význam – legislativní a aplikační.¹⁹⁴ V prvním případě slouží jako apel na zákonodárce, který má při tvorbě právních předpisů důsledně respektovat zásadu trestního práva jako prostředku *ultima ratio*, a při zákonodárné činnosti dbát na to, aby trestní represe nebyla přepínána. Slouží mu tak jako pomůcka pro stanovení rozsahu kriminalizace. Současnému trestnímu zákoníku je však navzdory výslovnému zakotvení této zásady (na rozdíl od předchozí právní úpravy) částí odborné veřejnosti vytýkáno, že přinesl zostření trestní represe, když kriminalizuje taková jednání, u kterých je dostatečný stupeň škodlivosti legitimizující úvahy pro jejich trestněprávní postih přinejmenším sporný. Zmiňovány jsou v této souvislosti například trestný čin poškození geodetického bodu (§ 278 tr. zák.), nedovolená výroba a držení pečtidla státní pečeti a úředního razítka (§ 349 tr. zák.)¹⁹⁵, trestný čin pomluvy (§ 184 tr. zák.), zanedbání povinné výživy (§ 196 odst. 1

---

¹⁹¹ Tamtéž

¹⁹² Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2013 Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013 tr.)

¹⁹³ KANDOVÁ, K. Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 17, ISSN 1210-6410. s. 582

¹⁹⁴ JIRÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s.57

¹⁹⁵ JELÍNEK, J, TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 35-36

tr. zák.)¹⁹⁶, trestné činy pojistného a úvěrového podvodu (§ 210 odst. 1 a § 211 odst. 1 tr. zák.)¹⁹⁷ či trestný čin poškození cizí věci (§ 228 odst. 2 tr. zák.)¹⁹⁸. S uvedenou kritikou souhlasím, domnívám se, že vzhledem k zásadě trestního práva jako krajního prostředku státního donucení ovládající trestní právo by jako návrh *de lege ferenda* měl zákonodárce od kriminalizace těchto deliktů upustit, neboť k dostatečné ochraně těchto zájmů je možné využít například prostředků práva soukromého, případně postihu v rámci správního trestání, a jejich úprava v rámci trestního práva proto není pro dosažení účelu nezbytná.

Bylo by však chybou omezovat vliv zásady subsidiarity trestní represe pouze na zákonodárce tvořícího předpisy trestněprávní, naopak, uvedená zásada jej musí zavazovat při normotvorbě obecně, neboť jeho povinností je i v jiných právních odvětvích zajistit, aby ochrana poskytovaná podle příslušných právních předpisů byla zásadně dostačující, a prostředky trestního práva mohly nastoupit až v krajních případech, ve kterých tato mimotrestní ochrana selže, resp. nepostačuje. Zákonodárce tedy nemůže rezignovat na dostatečně robustní ochranu společenských hodnot a vztahů mimotrestními předpisy jen proto, že záštitu nad nimi může v krajních případech převzít trestní právo.¹⁹⁹

Legislativně je zásada subsidiarity trestní represe provedena v § 12 odst. 2 tr. zák. takto: „*Trestní odpovědnost pachatele a trestněprávní důsledky s ní spojené lze uplatňovat jen v případech společensky škodlivých, ve kterých nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.*“ Zákon tedy požaduje kumulativní naplnění dvou podmínek:

- a) jedná se o případy společensky škodlivé,

---

¹⁹⁶ JELÍNEK, J. K desátému výročí přijetí českého trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli? In: Jelínek, J. a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-354-4 s. 22

¹⁹⁷ PŮRY, F. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“ In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2.s. 263

¹⁹⁸ ŠÁMAL, P. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. Roč. 9, č. 5 (2010). ISSN 1213-5313. s. 137

¹⁹⁹ PŮRY, F. Poznámky k pojetí trestního práva jako „ultima ratio“ In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 252-253

b) v nichž nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.²⁰⁰

Druhá podmínka uvedená pod písmenem b) byla blíže rozvedena výše, věnujme se nyní podmínce první.

5.1.1. Společenská škodlivost

První část ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. zakotvuje imperativ, aby trestní odpovědnost byla vyvozována jen v „případech“ společensky škodlivých.

Společenská škodlivost nahrazuje dřívější pojem nebezpečnosti činu pro společnost, který byl v trestním zákoně předcházejícím zařazen přímo do definice trestného činu (k tomu srov. kapitolu 2.5). V novém trestním zákoníku tomu tak již není, neboť pojem společenské škodlivosti najdeme zakotvený v rámci obecné trestněprávní zásady subsidiarity trestní represe, a nikoli přímo v definici trestného činu v § 13 odst. 1 tr. zák. Nově se tedy nejedná o samostatný znak trestného činu tak, jak tomu bylo za předchozí právní úpravy.

Důvodová zpráva uvádí, že od pojmu nebezpečnosti činu pro společnost nový trestní zákoník upouští proto, že s ním je „*spojeno tzv. třídní pojetí a třídní uplatňování trestního zákona*“.²⁰¹ Mimo tyto ideologické důvody se však dodává, že je to pojem přesnější, a to z toho důvodu, že pojem nebezpečnost ze své povahy směřuje do budoucna, kdežto společenská škodlivost se vztahuje ke konkrétnímu spáchanému činu, neboť tento „*zasáhl zájmy chráněné trestním zákonem, a v tomto smyslu je tedy „poškodil*“.²⁰²

Navzdory výše uvedenému se domnívám, že ani zvolený pojem „škodlivost“ není dostatečně přesným a výstižným. V tomto ohledu souhlasím s Jelínkem²⁰³, který upozorňuje, že pojem škodlivost není dostatečně přiléhavý zejména u trestných činů ohrožovacích. U nich existuje pouze reálná možnost vzniku poruchy, proto je otázka, zda je možné o takových deliktech říci, že zájmy chráněné trestním zákonem

---

²⁰⁰ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 34

²⁰¹ Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 197. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0> (citováno dne 14. 3. 2021)

²⁰² Tamtéž (citováno dne 14. 3. 2021)

²⁰³ JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348 s. 39. Ke kritice pojmu srov. dále např. JIŘÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 95

poškodily. Obdobně upozorňuje na tento problém i u vývojových stadií trestných činů. Citovaný autor proto navrhuje neutrální pojem závažnost činu, se kterým pracuje i trestní zákoník slovenský (srov. § 10 odst. 2 zákona č. 300/2005 Z. z., trestný zákon). S tímto názorem se ztotožňuji, domnívám se, že lépe vyjadřuje smysl a účel tohoto institutu a vyvarovává se popsaným terminologickým nepřesnostem.

Na rozdíl od trestního zákoníku předchozího, který vypočítával kritéria pro posuzování stupně nebezpečnosti činu pro společnost v § 3 odst. 4 TZ1961, nový kodex žádnou takovou úpravu neobsahuje. Vzniká tak otázka, podle čeho mají orgány činné v trestním řízení posuzovat, zda konkrétní čin je dostatečně společensky škodlivý pro to, aby mohla být uplatněna trestní odpovědnost (resp. trestněprávní důsledky s ní spojené), neboť je zřejmé, že se tak nesmí dít na základě libovůle. Návod ke správnému postupu obsahuje až důvodová zpráva, která stanoví, že: „*Společenská škodlivost je určována povahou a závažností trestného činu, jak to vyplývá z § 39 odst. 2 [tr. zák.]*“.²⁰⁴ To však považuji za nedostatek právní úpravy, podle mého názoru by měla být kritéria pro posuzování společenské škodlivosti v ideálním případě stanovena buď výslovně v rámci samostatného ustanovení hlavy II. trestního zákoníku, anebo by alespoň odkaz na kritéria vypočtená § 39 odst. 2 tr. zák. měl být výslovný, a nevyplývat až ze znění důvodové zprávy. K výslovnému vypočtení kritérií společenské škodlivosti naopak Šámal ve svém komentáři uvádí, že trestní zákoník společenskou škodlivost včetně jejích stupňů nedefinuje záměrně, neboť se domnívá, že posouzení konkrétních okolností případu má být svěřeno praxi orgánů činných v trestním řízení a v konečné fázi na rozhodnutí soudu.²⁰⁵

Nadto sama skutečnost, že kritéria pro posouzení společenské škodlivosti nalezneme v § 39 odst. 2 tr. zák. byla částí odborné veřejnosti podrobena kritice. Ta směřuje zejména k tomu, že toto ustanovení nalezneme v hlavě V. trestního zákoníku, tedy v rámci trestních sankcí²⁰⁶, které tak „*stojí jaksí mimo oblast viny*“.²⁰⁷ Proti

---

²⁰⁴Důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, s. 197. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=5&ct=410&ct1=0> (citováno dne 14. 3. 2021)

²⁰⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3, s. 94

²⁰⁶ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 168. Obdobně také RŮŽIČKA, M. K některým otázkám materiálního korektivu zakotveného trestním zákoníkem z pohledu státního zástupce. In: Jelínek, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges. 2019. ISBN 978-80-7502-354-4, s. 49; dále PŮRY, F. Některá úskalí při uplatňování zásady subsidiarity trestní represe v praxi. In: Kalvodová, V., Fryšták, M., Provazník, J. (eds.). *Trestní právo (stále) v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvíli*. Brno: Masarykova univerzita, 2018.

možné otázky směšování kategorií „vina“ a „trest“ v novém trestním zákoníku se naopak vymezuje Šámal²⁰⁸, podle něhož si je kodex odlišností těchto dvou kategorií důsledně vědom, a proto také používá v § 12 odst. 2 tr. zák. a § 39 odst. 2 tr. zák. odlišné pojmy, a terminologicky tak mezi nimi rozlišuje.

Uvedený problém nemá však jen důsledky legislativně-technické, tedy například pro řádnou systematiku právního předpisu, ale má svůj význam i z toho důvodu, že kritéria společenské škodlivosti v § 39 odst. 2 tr. zák. jsou, jak vyplývá ze znění tohoto ustanovení, kvůli tomu uvedena demonstrativně. Je tomu tak právě proto, že se jedná o ustanovení upravující oblast trestů a z hlediska zásad individualizace trestní sankce tato kritéria z povahy věci demonstrativní být musí. Naopak ale pro oblast viny, tj. základů trestní odpovědnosti by bylo vhodné, jak upozorňuje například Kratochvíl²⁰⁹, aby tato kritéria byla stanovena *taxativně*, jak to ostatně činí i trestní řád při zakotvení zásady oportunity (§ 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu). S tímto závěrem se plně ztotožňuji, domnívám se, že z důvodu právní jistoty by kritéria ve svém důsledku rozhodná pro tak závažnou otázku, jakou je založení trestní odpovědnosti, neměla být v trestním zákoníku vypočtena pouze příkladmo. V opačném případě se nelze vyhnout určitému riziku narušení zásady rovnosti před zákonem, neboť k jednotlivým pachatelům může být v důsledku odlišné praxe orgánů činných v trestním řízení přístupováno rozdílně v závislosti na tom, jaká kritéria pro určení míry společenské škodlivosti budou aplikována pro učinění závěru o vzniku trestní odpovědnosti v daném případě.

Závěrem je k pojmu společenské škodlivosti možno uvést, že § 39 odst. 2 tr. zák. je svým obsahem téměř totožný s kritérii, které obsahoval pro posouzení stupně nebezpečnosti činu pro společnost trestní zákon předchozí²¹⁰, je tedy otázkou, do jaké míry se jedná o vyjádření diskontinuity s předchozím právním stavem, a nakolik pouze o odlišnost toliko terminologickou.

ISBN 978-80-210-8921-1. s. 327 či JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348 s. 38

²⁰⁷ JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2009. Student. ISBN 978-80-87212-24-0. s. 119

²⁰⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3. s. 94

²⁰⁹ KRATOCHVÍL, V. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: Vanduchová, M., Grívna, T. (ed.). *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 124

²¹⁰ FRYŠTÁK, M. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, Roč. 9, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 344

Jak je z uvedeného patrné, podobně jako pojem nebezpečnosti činu pro společnost ani pojem společenské škodlivosti není v nové právní úpravě zcela jednoznačný a vzbuzuje tak řadu otázek a polemik.

5.2. Materiální korektiv trestního bezpráví

Z úvodní části této kapitoly plyne, že zásada subsidiarity trestní represe je obecnou trestněprávní zásadou. Zákodárce ji však při konstrukci trestního zákoníku využil rovněž k tomu, aby pomocí ní zakotvil materiální korektiv trestního bezpráví, kterým již v rovině hmotněprávní zabraňuje vyvozování trestní odpovědnosti v bagatelních věcech. Kratochvíl²¹¹ příležitostně hovoří o tom, že zákonodárce společenskou škodlivost v § 12 odst. 2 tr. zák. využil jako „kostým“ pro materiální korektiv, kterým koriguje formální pojem trestného činu.

Na rozdíl od konstrukce trestního zákona z roku 1961 však není společenská škodlivost zařazena přímo do definice trestného činu (tak jako tomu bylo u nebezpečnosti činu pro společnost za předcházející právní úpravy, jak bylo zmíněno výše). Z toho plyne, že zásadu subsidiarity trestní represe (materiální korektiv) tak nemusí soud zvažovat u *každého* činu, který posuzuje. Naopak tak bude činit pouze u takového činu, který se vzhledem k nízké společenské škodlivosti v konkrétním případě vymyká. Tento postup konstatoval Nejvyšší soud ve svém výkladovém stanovisku takto: „*Úvaha o tom, zda jde o čin, který s ohledem na zásadu subsidiarity trestní represe není trestným činem z důvodu nedostatečné společenské škodlivosti případu, se uplatní za předpokladu, že posuzovaný skutek z hlediska spodní hranice trestnosti neodpovídá běžně se vyskytujícím trestným činům dané skutkové podstaty.*“²¹²

Z tohoto důvodu by se měl soud aplikací zásady subsidiarity trestní represe zabývat především u trestných činů nejmenší závažnosti, zejména u přečinů, naopak zpravidla nebude přicházet v úvahu u zvláště závažných zločinů.²¹³ V tomto ohledu

---

²¹¹ KRATOCHVÍL, V. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník* (Praha). 2015. R. 154, č. 7. ISSN 0231-6625. s. 548

²¹² Stanovisko Nejvyššího soudu Tpjn 301/2012

²¹³ ŠÁMAL, P. K diskuzi o subsidiaritě trestní represe. In: Kalvodová, V., Fryšták M., Provazník, J. ed. *Trestní právo /stále/ v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. Spisy Právnické fakulty MU. ISBN 978-80-210-8921-1. s. 436-437

však souhlasím s Kandovou²¹⁴, která upozorňuje, že pro kategorický závěr, podle kterého by nebylo za žádných okolností možné zvažovat použití zásady subsidiarity trestní represe u zvláště závažných zločinů, nedává zákon dostatečný podklad. Autorka zmiňuje, že pokud má mít zásada subsidiarity trestní represe povahu zásady a nikoli normy (k tomu srov. níže), neměla by být možnost zvážit její aplikaci *a priori* vyloučena u všech zvláště závažných zločinů. V opačném případě, tedy pokud by orgány činné v trestním řízení mohly aplikovat zásadu subsidiarity trestní represe například jen u přečinů, a u zvláště závažných zločinů nikoli, byly by tak konstruovány navzdory textu zákona dvě kategorie trestných činů – první, která bude založena na materiálně-formálním pojetí trestného činu, a druhá, která bude založena na pojetí toliko formálním.²¹⁵ Takovýto závěr by byl podle mého názoru neudržitelný, a je proto třeba trvat na tom, že aplikací zásady subsidiarity trestní represe se musí soud zabývat nejen tehdy, je-li skutek klasifikován jako přečin.

S existencí materiálního korektivu souvisí další otázka, a sice, v jaké šíři může být tento využíván, resp. orgány činnými v trestním řízení aplikován. V úvahu přicházejí dvě možnosti.²¹⁶

Tou první je, že se ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. využije jako materiální korektiv k tomu, aby byly vyloženy znaky skutkové podstaty trestného činu (tj. užije se *striktně* v mezích dané skutkové podstaty). Všechny „další okolnosti případu“, které však nejsou znakem skutkové podstaty (tj. nejsou vypočteny u daného trestného činu ve zvláštní části trestního zákoníku), nelze pro účely založení trestní odpovědnosti zohlednit. Můžeme tak hovořit o materiálně-formálním pojetí *stricto sensu*.²¹⁷

Naopak druhou možností je materiální korektiv využít i vzhledem k dalším okolnostem, které znakem skutkové podstaty daného trestného činu nejsou, a dojít navzdory naplnění všech formálních znaků trestného činu k závěru, že se vzhledem

---

²¹⁴ KANDOVÁ, K. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 9, ISSN 1213-5313. s. 213-214

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ KANDOVÁ, K. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím §12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, R. 17, č. 1, s. 2

²¹⁷ KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2. s. 173

k jeho nedostatečné společenské škodlivosti (tj. nenaplnění jeho materiální stránky) o trestný čin nejedná. Zde se jedná o pojetí *lato sensu*.²¹⁸

Názorným příkladem, na kterém je patrné rozlišení obou možností, je Jelínkem zmiňovaný případ „*tykadlového řidiče*“²¹⁹, který byl za pomalování předvolebních plakátů obžalován z přečinu poškozování cizí věci podle § 228 odst. 2 tr. zák. K uvedené právní kvalifikaci příslušné orgány dospěly i přesto, že pohnutkou uvedeného činu nebylo primárně poškodit cizí věc, ale vyjádřit negativní politický postoj k propagovaným politickým stranám a jejich představitelům. Jelikož však pohnutka činu není v tomto ustanovení výslovně vypočtena, podle zastánců první možnosti nastíněné výše by se o trestný čin *jednalo*, neboť byly naplněny všechny formální znaky trestného činu, a to navzdory tomu, že primárním cílem nebylo poškodit cizí věc, ale vyjádřit své občanské postoje, což by bylo možné chápat jako okolnost snižující míru společenské škodlivosti takového činu (případně) až do té míry, že v daném případě není nezbytné k ochraně společenských hodnot využívat krajní prostředky trestního práva, ale spokojit se s ochranou poskytovanou mimotrestními předpisy. Podle tohoto pojetí by bylo možné pohnutku, která v tomto případě snižuje společenskou škodlivost činu, zohlednit nikoli již v rovině vzniku trestní odpovědnosti, ale až v rovině trestu, tj. následků trestní odpovědnosti. Zde by tak mohla být soudem shledána například polehčující okolnost (§ 41 tr. zák.).

Naopak podle zastánců druhého pojetí bychom mohli učinit závěr o tom, že se o trestný čin *nejedná* právě s ohledem na nedostatečnou míru společenské škodlivosti, a to i tehdy, když všechny formální znaky trestného činu vypočtené v ustanovení § 228 odst. 2 tr. zák. byly naplněny.

Názory na tuto otázku se v literatuře různí. Zatímco Kratochvíl²²⁰ či Kandová²²¹ se vyjadřují ve prospěch pojetí *stricto sensu*, naopak Jelínek²²² či

---

²¹⁸ KANDOVÁ, K. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím §12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, R. 17, č. 1, s. 3

²¹⁹ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 132-133

²²⁰ KRATOCHVÍL, V. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník* (Praha). 2015. R. 154, č. 7. ISSN 0231-6625. s. 554

²²¹ KANDOVÁ, K. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím §12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, R. 17, č. 1, s. 6

²²² JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 133

Šámal²²³ jsou zastánci pojetí druhého. Já se osobně kloním k závěrům druhé skupiny, neboť se domnívám, že pro to, aby mohla být v řízení zevrubně posouzena otázka společenské škodlivosti činu, je třeba, aby orgán činný v trestním řízení měl možnost při svém rozhodování zohlednit i jiné okolnosti, které zákonodárce ve skutkové podstatě výslovně neuvádí, ale které mohou výrazným způsobem ovlivnit závěr, zda takové jednání je pro společnost škodlivé a zasluhuje si, aby byla uplatněna trestněprávní odpovědnost.

Stejně tak trestní zákoník na žádném místě nestanoví, že by se kritéria společenské škodlivosti mohla uplatnit jen tehdy, pokud tvoří znak skutkové podstaty konkrétního trestného činu, tuto podmínku tak nelze dovozovat.²²⁴

Tento závěr podle mého názoru podporuje i skutečnost, že trestní zákoník v souvislosti s § 12 odst. 2 tr. zák. používá pojem „zásada“, z čehož Šámal dovozuje, že s obsahem tohoto ustanovení nemá být zacházeno jako s normou, ale právě jako se zásadou, která „prozařuje“ celým trestním právem.²²⁵ V opačném případě podle mého názoru hrozí, že bude v aplikační praxi docházet k přepínání trestní represe a k vyvozování trestní odpovědnosti i v případech, kdy jiné právní předpisy poskytují dostatečnou ochranu dotčeným společenským hodnotám (zejm. občanskoprávní či administrativněprávní odpovědnost). Výsledkem může být v krajním případě i snížení legitimacy trestněprávní represe mezi adresáty právních norem z důvodu vnímané nespravedlnosti.

Ke stejnému závěru dospělo i výkladové stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu, které uvedlo, že: „[z]vláštnost materiálního korektivu spočívajícího v použití subsidiarity trestní represe vyplývá z toho, že se jedná o zásadu, a nikoli o konkrétní normu, a proto je třeba ji aplikovat nikoli přímo, ale v zásadě jen prostřednictvím právních institutů a jednotlivých norem trestního práva.“²²⁶ Lze zopakovat, že v opačném případě by mohlo docházet k přepínání trestní represe a uplatňování trestní odpovědnosti i v případech bagatelních deliktů, pro které by s ohledem na nedostatečnou společenskou škodlivost (ovšem vzhledem k

---

²²³ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3.s. 105

²²⁴ JELÍNEK, J, TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 133

²²⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3.s. 105

²²⁶ Stanovisko Nejvyššího soudu Tpjn 301/2012

okolnosti, která není znakem skutkové podstaty), musel být případně aplikován až korektiv procesněprávní (k tomu viz níže), přesto, že se podle mého názoru jedná o problém hmotněprávní, který by měl řešit již trestní zákoník, nikoli až po zahájení trestního řízení (buď zastavením trestního stíhání, anebo před jeho zahájením odložením věci) trestní řád.

V této souvislosti je možné rovněž zmínit, že právě povaha § 12 odst. 2 tr. zák. jako zásady a nikoli normy umožňuje, aby ve výjimečných případech byla aplikována i v případech kvalifikovaných skutkových podstat.²²⁷

Závěrem je vhodné zdůraznit judikaturu Ústavního soudu, v níž Ústavní soud uvádí, že jsou-li splněny podmínky pro použití zásady subsidiarity trestní represe v dané věci, přesto ji však soud aplikovat opomine, dopustí se porušení zásady *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege*.²²⁸ Ústavní soud tak opakovaně poukazuje na mimořádný význam této zásady pro aplikační praxi.

Vzhledem k výše uvedenému je proto podle mého názoru možné shrnout, že trestní zákoník navzdory deklaraci v důvodové zprávě nezakotvil pojetí čistě formální. Domnívám se, že přílehavější je hovořit o materializovaném formální pojetí²²⁹, resp. o pojetí kombinovaném.²³⁰ Na rozdíl od trestního zákona z roku 1961, který kombinované pojetí výslovně „přiznává“ ve svém normativním textu, je však v současném trestním zákoníku nutné tento závěr učinit až výkladem, který (jak vyplývá i z výše uvedeného) ovšem není prost určitých nejasností a souvisejících problémů, a to nejen teoretických, ale především s přesahem do aplikační praxe. Podle mého názoru by jako návrh *de lege ferenda* měl trestní zákoník s ohledem na odstranění těchto výkladových nejasností výslovně uvádět, že takový delikt, u něhož není dostatečně naplněna materiální stránka, není trestným činem. V takovém případě by státní zástupce trestní stíhání zastavil, resp. soud by vydal zprošťující rozsudek podle ustanovení § 226 písm. b) tr. řádu.

---

²²⁷ Usnesení Nejvyššího soudu Rt 31/2017

²²⁸ Srov. např. náleží ÚS ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 3113/13; náleží ÚS ze dne 11. 6. 2018, sp. zn. II. ÚS 1152/17 či náleží ÚS ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. II. ÚS 698/19

²²⁹ JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 131

²³⁰ KRATOCHVÍL, V. Pojetí trestného činu v osnovách trestního zákoníku ČR na přelomu tisíciletí a dnes. In: Vanduchová, M., Gřivna, T. (ed.). *Pocita Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2. s. 117

5.3. Procesní korektiv trestního bezpráví

Druhým korektivem rozsahu trestního bezpráví v trestním právu je zásada oportunity. Jedná se o zásadu procesněprávní, její zakotvení proto nalezneme v trestním řádu, a to v jeho ustanovení § 172 odst. 2 písm. c), resp. v § 159a odst. 4 tr. řádu.

Zásada oportunity byla ve starší literatuře označována za opak zásady legality, v současné době je však tento názor překonáván, když se uvádí, že se nejedná o zásady opozitní²³¹, ale naopak komplementární.²³²

Zásada oportunity dává státnímu zástupci možnost (fakultativně) zastavit trestní stíhání (anebo z totožných důvodů věc odložit ještě ve fázi prověřování) tehdy, „*jestliže vzhledem k významu a míře porušení nebo ohrožení chráněného zájmu, který byl dotčen, způsobu provedení činu a jeho následku, nebo okolnostem, za nichž byl čin spáchán, a vzhledem k chování obviněného po spáchání činu, zejména k jeho snaze nahradit škodu nebo odstranit jiné škodlivé následky činu, je zřejmé, že účelu trestního řízení bylo dosaženo*“ (§ 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu). Jak bylo upozorňováno již v předchozí části práce, kritéria pro oportunní zastavení trestního stíhání jsou vyjádřena na rozdíl od kritérií společenské škodlivosti taxativně.

Rozdíl mezi oběma korektivy spočívá v tom, že zatímco při aplikaci hmotněprávního korektivu bude učiněn závěr o tom, že spáchaný čin vzhledem k míře společenské škodlivosti není trestným činem, při aplikaci procesního korektivu naopak trestný čin spáchaný *byl*, ale vzhledem k výše uvedeným kritériím není účelné jej stíhat.²³³ Právní úprava nám nedává výslovné vodítko k posouzení, který korektiv má přednost; v teorii bylo dovozováno, že přednost musí dostat korektiv hmotněprávní s odkazem na obecnou zásadu, že hmotné právo předchází procesnímu.²³⁴ Od roku 2013 je možné vycházet ze stanoviska trestního kolegia Nejvyššího soudu, podle kterého: „*[b]eztrestnost pachatele plynoucí z uplatnění zásady subsidiarity trestní represe z hlediska viny ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku*

---

²³¹ PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 315

²³² MULÁK, J. Spory o základní zásady trestního řízení. In: Tlapák Navrátilová, J., Galovcová I., (eds.): *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020. s. 228

²³³ KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 5, ISSN 1210-6348. s. 17

²³⁴ JELÍNEK, J. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. Student. ISBN 978-80-7502-278-3. s. 536

má přednost před procesním řešením případu (trestného činu) ve smyslu § 172 odst. 2 písm. c) tr. ř.“²³⁵

Z výše uvedeného plyne, že důsledky použití materiálního a procesního korektivu se diametrálně odlišují. Přesto zákonodárce při jejich vymezení stanovil téměř shodná kritéria.²³⁶ Nabízí se proto otázka, zda je tato úprava účelná. Například Kandová tak hovoří dokonce o „*korektivu na druhou*“, což podle ní může vést k „*nafouknutí pojmu bagatelnost[i]*“,²³⁷ neboť orgány činné v trestním řízení mohou být existencí dvou korektivů na základě obdobných kritérií v rovině hmotněprávní i procesní „sváděny“ k tomu, aby korektivy užívaly ve větším rozsahu, než bylo úmyslem zákonodárce a neaplikovaly trestněprávní represí i tehdy, kdy se to s ohledem na společenskou škodlivost činu jeví jako potřebné.²³⁸ S tímto názorem se ztotožňuji, domnívám se však, že k naplnění účelu právní úpravy není nutné procesní korektiv v trestním řádu rušit, jak bývá někdy v literatuře navrhováno.²³⁹ Podle mého názoru postačí stanovit korektivy trestního bezpráví tak, aby jejich kritéria byla odlišná, jedine tak lze dosáhnout jejich dostatečně efektivního využití.²⁴⁰ Jako návrh *de lege ferenda* by proto bylo vhodné uvažovat o novelizaci § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu tak, aby kritéria v něm vymezená se od kritérií hmotněprávních zásadně odlišovala, a dávala tak možnost zřetelně odlišit případy využití hmotněprávního korektivu od procesního.

Příkladem procesních kritérií, které lze za tímto účelem navrhnout, mohou být zejména vysoké náklady trestního stíhání, nedostatek důkazů, přílišná délka vedeného trestního stíhání či nahrazení škody obviněným.²⁴¹

Jak bylo podrobněji rozebráno v předcházejících kapitolách, lze podle mého názoru shrnout, že pojetí v současném trestním zákoníku není možné chápat izolovaně jako pojetí čistě formální, ale je nutné jej vnímat s ohledem na

---

²³⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu Tpjn 301/2012

²³⁶ KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 5, ISSN 1210-6348. s. 17

²³⁷ KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017, r. 16, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 116

²³⁸ Tamtéž

²³⁹ KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017, r. 16, č. 5. ISSN 1213-5313, s. 117

²⁴⁰ JIŘÍČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8. s. 63

²⁴¹ FENYK, J. Zásada oportunity nebo legality v novém trestním řízení? In: Dávid, R., Sehnálek, D., Valdhan, J. (eds.) *Dny práva 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 31–32

hmotněprávní korektiv trestního bezpráví jako pojetí kombinované, „změkčené“²⁴² zásadou subsidiarity trestní represe, které doplňuje procesní zásada oportunity. Aby mohly oba korektivy bez problémů koexistovat a jejich právní úprava byla dostatečně účelná, je však třeba dostatečně je od sebe odlišit, a to jak v textu zákona, tak stran jejich praktické aplikace.

---

²⁴² JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V. ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3. s. 133

6. Materiální korektiv ve světle nálezu Pl. ÚS 46/18

Zajímavou otázku týkající se využití materiálního korektivu v podobě zásady subsidiarity trestní represe přinesl recentní nálezn Ústavního soudu Pl. ÚS 46/18 ze dne 26. 5. 2020. Nález se primárně dotýká problematiky spodní hranice škody v trestním zákoníku, když Ústavní soud na návrh okresního soudu v Liberci posuzoval ústavnost § 138 odst. 1 tr. zák. (a to ve slovech „Škodou nikoli nepatrnou se rozumí škoda dosahující částky nejméně 5 000 Kč“).²⁴³ Přesto však učinil zajímavý poznatek stran předmětu této diplomové práce.

Tímto poznatkem je možnost využít materiálního korektivu v podobě zásady subsidiarity trestní represe uvedené v § 12 odst. 2 tr. zák. tehdy, pokud je znak skutkové podstaty trestného činu vyjádřen kvantitativně, jako výše škody, která byla činem způsobena – přicházet v úvahu tak bude zejména u trestných činů v hlavě V. zvláštní části trestního zákoníku, tedy trestných činů proti majetku. Teorie zásadně usuzovala, že v takovém případě je míra společenské škodlivosti určena právě touto hranicí škody, která byla činem způsobena.²⁴⁴ Činila proto závěr o tom, že v takovýchto případech užití zásady subsidiarity trestní represe možné spíše nebude.²⁴⁵

Příkladem může být trestný čin krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) tr. zák. tehdy, pokud si pachatel přisvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a na cizím majetku tak způsobí škodu pouze mírně převyšující hranici škody nikoli nepatrné podle § 138 odst. 1 tr. zák. Vzniká tedy otázka, zda lze v tomto případě zásadu subsidiarity trestní represe aplikovat a dospět tak k závěru, že navzdory naplnění formální stránky trestného činu krádeže podle § 205 odst. 1 písm. a) tr. zák. trestní odpovědnost nevznikla.

Ústavní soud na otázku užití materiálního korektivu v tomto případě odpověděl kladně, když v bodu 33 nálezu uvádí, že: „*Opomenout nelze ani skutečnost, že v některých případech, kdy škoda způsobená jednáním pachatele jen mírně převyšuje hranici škody nikoli nepatrné, tj. hranici 5 000 Kč, lze vyvození trestní odpovědnosti zabránit aplikací některého z korektivů trestní odpovědnosti, ať*

---

²⁴³ Ve znění před novelizací trestního zákoníku provedenou zákonem č. 333/2020 Sb., který nabyl účinnosti dne 1. 10. 2020

²⁴⁴ Tamtéž, s. 130

²⁴⁵ RŮŽIČKA, M. K některým otázkám materiálního korektivu zakotveného trestním zákoníkem z pohledu státního zástupce. In: Jelínek, Jiří a kol. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges. 2019. ISBN 978-80-7502-354-4, s. 65

již jde o korektiv hmotněprávní v podobě zásady subsidiarity trestní represe podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku, anebo o korektiv procesní v podobě možnosti zastavit trestní stíhání pro neúčelnost podle § 172 odst. 2 písm. c) trestního řádu, je-li to odůvodněno ostatními okolnostmi případu.“ (podtrženo L. H.)²⁴⁶

K této části odůvodnění nálezu uplatnil odlišné stanovisko soudce Fenyk. V něm kritizuje především to, že Ústavní soud učiněním výše popsaného závěru trestní zákoník pouze nevyložil, jak by mělo být jeho úkolem, ale stal se tím, kdo aktivně vytváří trestní politiku státu. Možnost aplikovat zásadu subsidiarity trestní represe v případě, stanovil-li zákonodárce „spodní hranici trestnosti“ jednoznačně konkrétní výši škody, považuje za nepřipustné. Obdobně se s kritikou většinového názoru vyjádřeného v nálezu Ústavního soudu můžeme setkat i u části odborné veřejnosti.²⁴⁷

K opačnému závěru poté dospívají ve svém odlišném stanovisku soudci Šámal a Šimáčková, kteří upozorňují rovněž na to, že stanovil-li zákonodárce hranice škod v textu zákona výslovně (§ 138 odst. 1 tr. zák.) a následně nereflektuje změnu ekonomické reality (zejm. nárůst inflace), v důsledku níž tak v průběhu let dochází k zostřování trestní represe, rozšiřuje se zároveň možnost soudu zásadu subsidiarity trestní represe aplikovat a zabránit tak vzniku trestní odpovědnosti v konkrétním případě tak, aby byl dodržen princip trestního práva jako prostředku *ultima ratio*.

S uvedeným názorem vyjádřeným v citovaném nálezu Ústavního soudu se ztotožňuji, domnívám se, že povaha materiálního korektivu v § 12 odst. 2 tr. zák. jako zásady a nikoli normy (pravidla), jak bylo nastíněno výše, umožňuje právě s ohledem na další okolnosti případu, které by společenskou škodlivost konkrétního činu výrazně snižovaly (byť je zákonodárce nevypočetl mezi znaky skutkové podstaty ve zvláštní části trestního zákoníku) dospět k závěru, že vyvozování trestněprávní odpovědnosti není namístě, a postačí tak uplatnění odpovědnosti podle jiného předpisu, zejména pak odpovědnosti administrativněprávní či občanskoprávní. Současně je však nutné přitakat kritikům uvedeného nálezu v tom, že skýtá určitá rizika pro důsledné uplatňování principů právní jistoty a rovnosti před zákonem. Z tohoto důvodu je dle mého názoru třeba přistupovat k této otázce velmi citlivě, a především klást důraz na důsledné odůvodňování takových rozhodnutí.

---

²⁴⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18

²⁴⁷ Srov. např. KOTLÁN, P. Subsidiarita trestní represe v nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, č. 4, s. 695-702

Rovněž se domnívám, že tato recentní judikatura Ústavního soudu potvrzuje výše učiněný závěr o konstrukci pojetí trestného činu v účinném trestním zákoníku, které bylo výše vymezeno jako materiálně-formální pojetí trestného činu *lato sensu*. Uvedený náleží Ústavního soudu totiž výslovně umožňuje učinit závěr o tom, zda v dané věci byl či nebyl spáchán trestný čin, i vzhledem k „dalším okolnostem případu“, a nejen toliko s ohledem na naplnění všech znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu tak, jak by činilo pojetí materiálně-formální *stricto sensu*.

Pro úplnost je závěrem nutné doplnit, že od přijetí citovaného nálezu došlo zákonem č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, k novelizaci ustanovení § 138 odst. 1 tr. zák., který hranice výše škody zdvojnásobil. Zákonodárce tím reagoval na odbornou kritiku své legislativní pasivity (kterou v citovaném nálezu akcentoval i Ústavní soud), neboť od roku 2002 nedošlo k žádným změnám hranic výše škody, čímž každoročně docházelo ke zostřování trestní represe.

Přesto se domnívám, že naznačené závěry, které Ústavní soud ohledně aplikace zásady subsidiarity trestní represe učinil, jsou principiálně použitelné i po této změně právní úpravy a skutečnost, že pachatel svým činem způsobil škodu přesahující hranici výše škody „nikoli nepatrné“, nemůže vést bez dalšího, tj. automaticky, k nemožnosti užití korektivu trestního bezpráví. Naopak, orgány činné v trestním řízení musí v každé jednotlivé věci důsledně zkoumat konkrétní okolnosti případu, a v neposlední řadě svá rozhodnutí stran aplikace zásady subsidiarity trestní represe (resp. zásady oportunité) zevrubně odůvodnit.

Závěr

Otázka pojetí trestného činu představuje zásadní otázku každé nové kodifikace, o které lze s určitou nadsázkou říci, že na ní „stojí a padá“ celý trestní zákoník. Základem trestní odpovědnosti je výlučně a jediné spáchání trestného činu, jeho pojetí je proto výchozím bodem pro další instituty trestního práva hmotného i procesního. Přesto uvedené téma stále vyvolává mnoho otázek a odborných polemik.

Pojetí trestného činu tak, jak je upraveno v účinném trestním zákoníku, nebylo vytvořeno ve vzduchoprázdnu, naopak ve své konstrukci navazuje na předchozí právní úpravy, které se v historii českého, resp. československého trestního práva objevily. Tyto poskytují současné úpravě nejen významný inspirační zdroj, ale také cennou historickou zkušenost, ze které se snaží poučit a vyhnout se tak teoretickým i aplikačním problémům. Nejsilněji navazuje současná úprava pojetí trestného činu na reformní osnovy z období první republiky (zejména kategorizací trestných činů na přečiny a zločiny), a dále především na trestní zákony z let 1950 a 1961.

I přesto, že v této relativně bohaté historické zkušenosti mohl zákonodárce při tvorbě současného trestního zákoníku čerpat inspiraci jak stran institutů, které se osvědčily, tak těch, které působily teoretické či praktické obtíže, nevyhnul se zcela určitým nedostatkům právní úpravy.

Ve své práci jsem zkoumala, do jaké míry naplnil zákonodárce znění důvodové zprávy, ve které proklamoval přechod od materiálně-formálního pojetí trestného činu, uplatňovaného v trestním zákoně z roku 1961, k pojetí formálnímu. Ačkoliv došlo z komparativního pohledu k významné změně ve vymezení trestného činu, a to odstranění materiální stránky z definice trestného činu v § 13 odst. 1 tr. zák., přesto jsem dospěla k závěru, že se o čistě formální pojetí nejedná. Tento závěr lze učinit s přihlédnutím k § 12 odst. 2 tr. zák., který zakotvuje zásadu subsidiarity trestní represe, podle níž lze trestní odpovědnost pachatele (stejně tak jako trestněprávní důsledky s ní spojené) uplatňovat jen v případech společensky škodlivých (za předpokladu, že nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu). I přesto, že materiální stránka již nadále není zahrnuta do definice trestného činu, je třeba její naplnění nadále vyžadovat. Dospěla jsem proto k závěru, že pojetí trestného činu upravené v trestním zákoníku nelze označit za čistě formální, ale jedná se spíše o materializované formální pojetí, „změkčené“ zásadou subsidiarity trestní represe, resp. pojetí kombinované.

Samotná materiální stránka trestného činu (stojící tedy nově mimo definici trestného činu) v podobě společenské škodlivosti není v trestním zákoníku definovaná. Kritéria pro posouzení povahy a závažnosti trestného činu jsou uvedena v § 39 odst. 2 tr. zák., tedy v rámci obecných zásad pro ukládání trestů. Tuto úpravu jsem shledala nevyhovující, dospěla jsem k závěru, že by kritéria pro posouzení společenské škodlivosti měla být stanovena v rámci samostatného ustanovení hlavy II. trestního zákoníku, případně by odkaz na kritéria vypočtená § 39 odst. 2 tr. zák. měl být výslovně stanoven v normativním textu, a nevyplývat až ze znění důvodové zprávy tak, jak je tomu za současného stavu. Za problematickou jsem dále označila skutečnost, že výčet kritérií povahy a závažnosti trestného činu je v § 39 odst. 2 tr. zák. dispozitivní a vyjádřila se naopak ve prospěch výčtu taxativního. Stran samotné společenské škodlivosti souhlasím ve své práci s odbornou kritikou tohoto pojmu a vyjadřuji se ve prospěch pojmu závažnost činu, který je do určité míry přesnější a výstižnější, neboť odstraňuje terminologické nedostatky zejména u vývojových stadií trestného činu a trestných činů ohrožovacích.

V práci jsem dále zkoumala materiální korektiv trestního bezpráví vyjádřený v zásadě subsidiarity trestní represe, konkrétně v jaké šíři je možné jej v praxi aplikovat. Dospěla jsem k závěru, že s ohledem na princip trestního práva jako *ultima ratio* k tomu, aby mohla být společenská škodlivost činu řádně posouzena a trestní represe nebyla uplatňována u deliktů bagatelních, u kterých postačí vyvození odpovědnosti podle jiného právního předpisu, je třeba vycházet z materiálně-formálního pojetí trestného činu *lato sensu* a posoudit tak všechny okolnosti daného případu, nejen pouze ty, jenž jsou výslovně vypočteny ve skutkové podstatě. Tento závěr plyne mimo jiné z ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák., které jako *zásada* (nikoli norma) „prozařuje“ celým právním řádem a tedy i všemi instituty trestního práva.

Stran korektiv procesněprávního, který je vyjádřen v § 172 odst. 2 písm. c) tr. řádu jsem uzavřela, že pro naplnění smyslu a účelu právní úpravy není nutné v důsledku zakotvení materiálního korektivu v podobě zásady subsidiarity trestní represe tento druhý korektiv trestního bezpráví rušit, je však třeba, aby se oba korektivy dostatečně odlišovaly. V účinné právní úpravě ovšem zákonodárce stanovil téměř shodná kritéria, přitom úpravu v trestním řádu zakotvil jako taxativní, kdežto výčet v trestním zákoníku jako dispozitivní. Dospěla jsem proto k závěru o nutnosti jejich dostatečného odlišení tak, aby kritéria v trestním řádu nenahrazovala, anebo na

druhou stranu „nedublovala“ úpravu hmotněprávní. Jako úpravu *de lege ferenda* jsem příkladmo navrhla možná procesní kritéria zásady oportunity zahrnující například vysoké náklady trestního stíhání, nahrazení škody obviněným či přílišnou délku vedeného trestního stíhání.

Závěrem je možné konstatovat, že snaha zákonodárce odpoutat se od materiálně-formálního pojetí trestného činu a ukotvit ryze formální pojetí nebyla zcela úspěšná, když praxe setrvává na aplikaci materiálního korektivu trestního bezpráví, aby tak „změkčila“ přílišnou tvrdost, kterou by formální pojetí způsobilo. Domnívám se, že uvedené teoretické i praktické nesnáze současného pojetí zřetelně ukazují, že ryzí formální pojetí (stejně jako pojetí ryze materiální) jsou v aplikační praxi nedostatečná a pro pestrou společenskou realitu nevyhovující, a je proto třeba vždy pracovat s pojetím kombinovaným, které dokáže na jejich negativa (více či méně úspěšně) reagovat.

Seznam použitých zkratk

Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Listina	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku České republiky
EÚLP	sdělení federálního ministerstva zahraničních věcí č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
tr. zák.	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
tr. řád	zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
ZSVM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)
TOPO	zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim
TZ1961	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
TZ1950	zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
TŘ1950	zákon č. 87/1950 Sb. Zákon o trestním řízení soudním (trestní řád)

Seznam použitých zdrojů

1. Učebnice a odborné publikace

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GRÍVNA, T. *Trestní právo procesní*. 7., aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. ISBN 978-80-7598-306-0

JELÍNEK, J., TEJNSKÁ K., TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ J., PELC, V., ŘÍHA, J., STEJSKAL, V., *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. Student. ISBN 978-80-7502-236-3

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Linde, 2008. ISBN 978-80-7201-696-9

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Linde, 2005. ISBN 80-7201-533-8

JELÍNEK, J. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. Praha: Leges, 2009. Student. ISBN 978-80-87212-24-0

JELÍNEK, J. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2018. Student. ISBN 978-80-7502-278-3

JIRŮČEK, P., MAREK, T. *Řešení bagatelních deliktů*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-87576-90-8

KALLAB, Jaroslav. *Trestní právo hmotné platné v zemi české a moravskoslezské: (část obecná i zvláštní)*. V Praze: Melantrich, 1935. Vysokoškolské rukověti. Řada spisů právnických a hospodářských

KAPLAN, K., PALEČEK, P. *Komunistický režim a politické procesy v Československu*. Brno: Barrister & Principal, 2001. Poznávání komunistické minulosti. ISBN 80-85947-75-7

KRATOCHVÍL, V. *Kategorizace deliktů (trestněprávních a navazujících)*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1984

KRATOCHVÍL, V. *Kurs trestního práva: trestní právo hmotné: obecná část*. Praha: C.H. Beck, 2009. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7400-042-3

KRATOCHVÍL, V. *Trestný čin v československé a české trestněprávní vědě a trestním zákonodárství: pojem (struktura), dělení, klasifikace*. Brno: Masarykova univerzita, 1995, Právnícké sešity, č. 94. ISBN 80-210-1066-5

KRATOCHVÍL, V., ŠTURMA, P. *Trestní právo hmotné: obecná část*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. Právnícké učebnice. ISBN 978-80-7179-082-2

MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. přeprac. vyd. Praha: Linde, 2003. ISBN 80-7201-433-1

MILOTA, A. *Trestní právo hmotné. Část obecná. Nástin přednášek*. Bratislava: Právník, 1933

MILOTA, A. *Učebnice obojího práva trestního, platného v Československé republice. Právo hmotné*. Kroměříž: J. Gusek, 1926

MIŘIČKA, A. *Rakouské trestní právo hmotné. Část všeobecná*. Všeherd, 1911

MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné: část obecná i zvláštní*. Praha: Nákladem Spolku československých právníků "Všeherd", 1934. Publikací Všeherdu

MUSIL, J., KRATOCHVÍL, V., ŠÁMAL, P. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, ISBN 978-80-7179-572-8

NOVOTNÝ, F. *Trestní právo hmotné*. 4. aktualizované a doplnění vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-651-4

NOVOTNÝ, O., DOLENSKÝ A., GRIVNA, T. HERCZEG, J., ŠÁMAL, P., TOMÁŠEK, M., VANDUCHOVÁ M., VOKOUN R. *Trestní právo hmotné*. 1, Obecná část. 6., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-509-0

OLŠAR, E. *Studie o protiprávnosti (se zvláštním zřetelem k právu trestnímu)*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1940

REPÍK, B. *Evropská úmluva o lidských právech a trestní právo*. Praha: Orac. 2002. ISBN 80-86199-57-6

SOLNAŘ, V. *Trestní právo hmotné: část obecná*. Praha: Nákladem Knihovny Sborníku věd právních a státních, 1947

SOLNAŘ, V. *Základy trestní odpovědnosti*. Praha: Academia, 1972. Systém československého trestního práva

SOLNAŘ, V., FENYK J., CÍSAŘOVÁ D. *Základy trestní odpovědnosti: podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha: Orac, 2003. Systém českého trestního práva. ISBN 80-86199-74-6

SOLNAŘ, V., FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., VANDUCHOVÁ, M.. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, 2009. ISBN 978-80-254-4033-9

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, O., GŘIVNA, T., HERCZEG, J., VANDUCHOVÁ, M., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. ISBN 978-80-7552-358-7

VLČEK, E. *Dějiny trestního práva v českých zemích a v Československu*. 3., nezměn. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2006. Edice učebnic Právnické fakulty. ISBN 80-210-4056-4

2. Komentářová literatura

BRUCKNEROVÁ, E. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-848-2

DRAŠTÍK, A. *Trestní zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře Wolters Kluwer. Kodex. ISBN 978-80-7478-790-4

FENYK, J., HÁJEK, R. STRÍŽ, I., POLÁK, P. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Díl 1, Trestní zákoník. Praha: Linde, 2010. ISBN 978-80-7201-802-4

JELÍNEK, J. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou: zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020. Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7

NOVOTNÝ, F. *Trestní zákoník 2010: komentář, judikatura, důvodová zpráva*. Praha: Eurounion, 2010. ISBN 978-80-7317-084-4

NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., ed. *Trestní kodexy: trestní zákon, trestní řád a související předpisy: (komentář)*. 2. dopl. vyd. Praha: Eurounion, 2002. ISBN 80-7317-009-4

ŠÁMAL, P., PŮRY, F., RIZMAN S. *Trestní zákon: komentář*. Díl I, (§ 1 až § 90). 6., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Beck, 2004. Komentované zákony. ISBN 80-7179-896-7

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákoník I. § 1 až 139*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-109-3

3. Sborníky a odborné články

BERAN, K., HERCZEG, J., ŘÍHA, J., NAVRÁTILOVÁ, J., GŘIVNA, T., VANDUCHOVÁ, M., JELÍNEK, J., ed. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Praha: Leges, 2009. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9

BRÁZDA, J. Zásada subsidiarity trestní represe ve světle nálezu Ústavního soudu. *Bulletin advokacie*. 2014, č. 11, s. 30–33

DÁVID, R., SEHNÁLEK, D., VALDHANS, J. (eds.) *Dny práva 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2010

FENYK, J. Návrh trestního zákona České republiky, příčiny a důsledky jeho nepřijetí. (Odlišný vývoj a osud projektů trestních zákoníků od vzniku

samostatného Československa). *Trestní právo*. 2006, 11(6), ISSN 1211-2860. s. 4-17

FENYK, J. Subsidiarita trestní represe – rovnice o mnoha neznámých? *Státní zastupitelství*. 2013, č. 1, ISSN 1214-3758 s. 8-13

FENYK, J. Základy trestní odpovědnosti podle nového trestního zákoníku České republiky č. 40/2009 Sb. *Trestní právo*, 2009, r. 13, č. 3. ISSN 1211-2860. s. 5-11

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D. Společenská nebezpečnost a materiální protiprávnost jako dvě formy vyjádření jediného materiálního znaku trestní odpovědnosti. *Trestní právo*. 2003, R. 8, č. 9. ISSN 1211-2860. s. 14-20

FRYŠTÁK, M. Policejní orgán a pojetí trestného činu v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010, Roč. 9, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 341-346

JELÍNEK, J. *Deset let od přijetí českého trestního zákoníku*. Praha: Leges, 2019. ISBN 978-80-7502-354-4

JELÍNEK, J. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů. *Bulletin advokacie*. 2009, č. 10. ISSN 1210-6348. s. 36-42

JIRÍČEK, P. Aplikace zásady subsidiarity trestní represe při řešení bagatelních deliktů ve světle stanoviska NS ČR; sp. zn.: Tpjn 301/2012. *Trestní právo*. 2013, č. 9, ISSN 1211-2860, s. 16-19

KALVODOVÁ, V., FRYŠTÁK, M., PROVAZNÍK, J. (eds.). *Trestní právo (stále) v pohybu: pocta Vladimíru Kratochvílovi*. Brno: Masarykova univerzita, 2018. ISBN 978-80-210-8921-1

KANDOVÁ, K. Ještě jednou k zásadě subsidiarity trestní represe v teorii a praxi českého trestního práva. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 9, ISSN 1213-5313. s. 206-214

KANDOVÁ, K. K některým aktuálním hmotněprávním a procesním konsekvencím §12 odst. 2 TrZ. *Trestněprávní revue*. 2018, R. 17, č. 1, s. 1-6

KANDOVÁ, K. Materiální a (nebo) procesní korektiv v trestním právu. *Trestněprávní revue*. 2017, r. 16, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 111-117

KANDOVÁ, K. Nad zásadou subsidiarity trestní represe (nejen) u majetkových trestných činů ve světle recentního rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2017, roč. 25, č. 17, s. 581-589. ISSN 1210-6410

KOTLÁN, P. Subsidiarita trestní represe v nálezu Ústavního soudu ČR ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2020, č. 4, s. 695-702

KRATOCHVÍL, V. "Zrcadlo prvních třiceti šesti..." (paragrafů obecné části nového trestního zákona České republiky - 2002). *Trestněprávní revue*. 2003, č. 1, ISSN 1213-5313. s. 1-5

KRATOCHVÍL, V. K pojetí trestného činu v návrhu nového trestního zákoníku České republiky 2006: (glosa postrekodifikační). *Trestněprávní revue*, 2006, č. 5, ISSN 1213-5313. s. 129-133

KRATOCHVÍL, V. Od materiálního pojetí k formálnímu pojetí trestného činu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2005, č. 2, s. 169-172

KRATOCHVÍL, V. Okolnosti vylučující protiprávnost v zákoně uvedené a zásada subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue*. 2016, č. 3. ISSN 1213-5313. s. 53-58

KRATOCHVÍL, V. Poznámky k legální definici trestného činu v osnově trestního zákoníku 2006 (české, mezinárodněprávní a evropskoprávní přístupy). *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2007, č. 2, ISSN 0323-0619. s. 43-55

KRATOCHVÍL, V. Případ, trestný čin, společenská škodlivost a vina v trestním právu (o zásadě subsidiarity trestní represe trochu jinak). *Právník (Praha)*. 2015. R. 154, č. 7. ISSN 0231-6625. s. 537-559

KRATOCHVÍL, V. Vybrané problémy obecné části návrhu trestního zákoníku ČR 2007 z hlediska obhajoby (1. část). *Bulletin advokacie*. 2008, č. 5, ISSN 1210-6348. s. 13-21

KRATOCHVÍL, V. K materiálnímu pojetí trestného činu ve světle jednoho rozhodnutí Ústavního soudu. *Právní rozhledy*. 2001, Roč. 9, č. 7, ISSN 1210-6410. s. 325-333

KRAUSOVÁ, I. *Ve službách práva: sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C.H. Beck v Praze*. Praha: Beck, 2003. ISBN 80-7179-820-7

MALÝ, K. *Poznámky k obecné části zákoníku Marie Terezie Constitutio Criminalis Theresiana*. Praha: Karolinum, 2017. s. 44-61

NEZKUSIL, J. K otázce formálního pojetí trestného činu v chystané rekodifikaci. *Právník*. 2008, 147(2), ISSN 0231-6625. s. 160-177

NEZKUSIL, J. Materiální protiprávnost v návrhu rekodifikace. *Trestní právo*. Roč. 14, č. 1. 2009. ISSN 1211-2860. s. 12-23

NOVOTNÝ, O. Znovu k návrhu nového trestního kodexu. *Trestní právo*, 2005, r. 10, č. 3. ISSN 1211-2860. s. 2-5

PIPEK, J. Formální pojetí trestného činu a princip oportunity. *Trestněprávní revue*, 2004, r. 3, č. 11. ISSN 1213-5313. s. 309-320

RŮŽIČKA, M. K formálnímu pojetí trestného činu s materiálním kolektivem z pohledu státního zástupce. *Trestněprávní revue*. 2011, 10(6), ISSN 1213-5313. s. 159-165.

SOLNAŘ, V. Kodifikace trestního práva z roku 1961 z hlediska záruk zákonnosti. *Stát a právo* 11/1965, s. 89-95

ŠÁMAL, P. K pojmu trestného činu a souvisejícím otázkám v novém trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*, 2009, R. 8, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 129-136

ŠÁMAL, P. K problému formálního a materiálního pojetí a pojmu trestného činu v připravované kodifikaci trestního zákoníku. *Právní rozhledy*, 2007. ISSN 1210-6410. R. 15, č. 17, s. 637-642

ŠÁMAL, P. K úvodním ustanovením připravované rekodifikace trestního zákona. *Trestněprávní revue*, 2002, R. 1, č. 12. ISSN 1213-5313. s. 349-357

ŠÁMAL, P. Subsidiarita trestní represe ve vztahu k jednotlivým skutkovým podstatám trestných činů v trestním zákoníku. *Trestněprávní revue*. 2010. R. 9, č. 5. ISSN 1213-5313. s. 133-140

ŠÁMAL, P. Trestní zákoník a naplňování funkcí a základních zásad trestního práva hmotného. *Bulletin advokacie*, 2009. ISSN 1210-6348, č. 10, s. 22-36

TERYNGEL, J. K otázce materiálního a formálního pojetí trestného činu. *Trestní právo*. 1996, 1(10), ISSN 1211-2860. s. 11-13

TIBITANZLOVÁ, A., MULÁK, J. Ještě několik poznámek na téma zásady subsidiarity trestní represe. *Trestněprávní revue*. 2018, č. 5, ISSN 1213-5313. s. 115-120

TLAPÁK NAVRÁTILOVÁ, J., GALOVCOVÁ, I. ed. *Pocta Jiřímu Jelínkovi*. Praha: Leges, 2020. Teoretik. ISBN 978-80-7502-464-0

VANDUCHOVÁ, M., GŘIVNA, T. (ed.). *Pocta Otovi Novotnému k 80. narozeninám*. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008. ISBN 978-80-7357-365-2

VANDUCHOVÁ, M., HOŘÁK, J. a kol. *Na křižovatkách práva: Pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. Praha: C. H. Beck, 2011. ISBN 978-80-7400-388-2

VANTUCH, P. Nedostatečná škodlivost činu a možnost zastavení trestního stíhání nebo zproštění obžaloby. *Trestní právo*. 2010. R. 14, č. 4, ISSN 1211-2860. s. 11-19

4. Osnovy

Přípravné osnovy trestního zákona o zločinech a přečinech a zákona přestupkového. Sv. 1, Osnovy. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1926

ŠÁMAL, P, ed. *Osnova trestního zákoníku 2004-2006*. Praha: C.H. Beck, 2006.
ISBN 80-7179-527-5

5. Judikatura

Nález Ústavního soudu ze dne 11. 6. 2018, sp. zn. II. ÚS 1152/17

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 12. 2004, sp. zn. II.ÚS 372/03

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2004, sp. zn. I.ÚS 4/04

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 5. 2017, sp. zn. II. ÚS 3080/16

Nález Ústavního soudu ze dne 23. 8. 2016, sp. zn. III. ÚS 2222/16

Nález Ústavního soudu ze dne 24. 9. 2019, sp. zn. II. ÚS 698/19

Nález Ústavního soudu ze dne 26. 5. 2020, sp. zn. Pl. ÚS 46/18

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2014, sp. zn. I. ÚS 3113/13

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 3. 2005, sp. zn. II.ÚS 413/04

Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 20/1998 Sb. rozh. tr.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu č. 8/1985 Sb. rozh. tr.

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 8. 6. 1976 ve věci Engel a ostatní proti Nizozemsku, stížnost č. 5100/71

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 30. 1. 2013 Tpjn 301/2012 (Rt 26/2013)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1362/2016 (Rt 31/2017)

Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 3817/15

6. Ostatní zdroje

Stanovisko k uplatňování zásady subsidiarity trestní represe a škodlivosti činu (§ 12 odst. 2 trestního zákoníku), 1 SL 742/2011 ze dne 21. 12. 2011. Sbírka výkladových stanovisek Nejvyššího státního zastupitelství, č. 5/2011

PAČESOVÁ, A. *Pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku*. 2019. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jelínek, Jiří.

GLATZOVÁ, A. *Pojetí a kategorizace trestného činu v novém trestním zákoníku*. 2011. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra trestního práva. Vedoucí práce Jelínek, Jiří.

7. Internetové zdroje

www.beck-online.cz/

<https://nalus.usoud.cz/>

www.nsoud.cz

www.psp.cz

www.verejnazaloba.cz

Pojetí trestného činu v českém trestním zákoníku

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zabývá otázkou pojmu a zejména pojetí trestného činu. Spáchání trestného činu je výlučným předpokladem pro vyvozování trestní odpovědnosti, navzdory jeho zásadnímu významu pro trestní právo hmotné i procesní však stran jeho pojetí v účinném trestním zákoníku zůstávají dílčí teoretické i aplikační nejasnosti. Tato práce si klade za cíl komplexně prozkoumat způsob, jakým bylo do trestního zákoníku zakotveno pojetí trestného činu, a to od obecných teoretických otázek, účinné právní úpravy včetně její historické geneze, až po upozornění na některé nedostatky právní úpravy a jejich možných řešení prostřednictvím návrhů *de lege ferenda*.

První kapitola této práce je věnována vymezení výchozích pojmů, ze kterých trestný čin vychází. Dále se zabývá teoretickými modely pojmu a pojetí trestného činu, kterých může zákonodárce při konstrukci normativního textu využít, a popisuje jejich největší přednosti i slabiny. Věnuje se rovněž jejich vzájemným kombinacím.

Další část práce se zaměřuje na genezi právní úpravy pojmu a pojetí trestného činu v moderních kodexech trestního práva na našem území, věnuje se prvorepublikovým osnovám trestního zákona z let 1926 a 1937, které nakonec nebyly přijaty do podoby zákona, a dále trestním zákonům z let 1950 a 1961. V nich se zaměřuje na analýzu pojetí trestného činu zde upraveného a dochází k závěru o materiálně-formálním pojetí *lato sensu*.

V kapitole třetí navazuje práce popisem legislativních prací na rekonstrukčních návrzích nového kodexu trestního práva hmotného včetně obou zvažovaných variant pojetí trestného činu – formálního s procesním korektivem v podobě zásady oportunity i návratu k materiálně-formálnímu pojetí ve smyslu trestního zákona z roku 1961.

V kapitole čtvrté práce osvětluje samotný pojem trestného činu, jeho definici, základní znaky a kategorizaci v současném trestním zákoníku. Dochází k závěru o formálním pojmu trestného činu v účinném předpisu na rozdíl od trestního zákona z roku 1961, a dále se kriticky vyjadřuje k legislativnímu nedostatku ve vymezení přečinů.

Následující část práce popisuje pojetí trestného činu v účinném trestním kodexu, srovnává jej s předchozí právní úpravou, analyzuje oba korektivy trestního bezpráví, zaměřuje se na jejich teoretické i aplikační slabiny a uvádí praktický příklad zkoumající šíři jejich aplikace.

V závěru se práce věnuje analýze recentního nálezu Ústavního soudu, ze kterého vyvozuje dílčí důsledky použití materiálního korektivu do aplikační praxe.

Klíčová slova:

- pojetí trestného činu**
- pojem trestného činu**
- subsidiarita trestní represe**

The Concept of a Criminal Offence in the Czech Criminal Code

Abstract

The presented thesis deals with the matter of the concept and particularly of the conception of a criminal offence. Committing a criminal offence is an exclusive requirement for establishing criminal liability. Despite its significance for substantive and procedural criminal law, there are still both some academic and practical uncertainties concerning its conception in the criminal code in force. This thesis aims to thoroughly explore the conception of the criminal offence in the criminal code, starting from the basic theoretical questions, current legislation in force including its historical development and finally to highlight some legislative issues and its possible solutions through *de lege ferenda* proposals.

The first chapter of this thesis concerns with the matter of defining basic concepts that the criminal offence is based on. It further deals with the theoretical models of conception and concept of the criminal offence that might be used by the legislator while creating the law and describes its strengths and weaknesses. Furthermore, it deals with its combinations.

The next part of the thesis focuses on how the legal regulation of the concept and conception of a criminal offence evolved in modern codes of criminal law in our country, deals with both drafts of the Criminal Code created in 1926 and 1937 during the First Czechoslovak Republic, that were never adopted, and both criminal codes adopted in 1950 and 1961 respectively. In those criminal codes this thesis focuses on analysing the conception of the criminal offence and comes to the conclusion of the material-formal concept *lato sensu*.

In the third chapter the thesis follows by describing the effort on recodification proposals of the new code of substantive criminal law including both considered alternatives of the concept of the criminal offence – the formal concept followed by procedural correction of criminal lawlessness in the form of the principle of opportunity as well as returning to the former material-formal concept regulated in the criminal code adopted in 1961.

The fourth chapter of this thesis addresses the concept of the criminal offence itself, its definition, essential features and categorization in the criminal code in force. It concludes that the concept of the criminal offence in the law in action can be

described as formal, as opposed to the criminal code Act No.140/1961 coll., and is critical of the concept of misdemeanours.

The following part of the thesis describes the conception of the criminal offence in the criminal code in force, compares it with the previous legislation regarding discussed matter, analyses both of the corrections of criminal lawlessness, focuses on their theoretical and applicational weaknesses and provides an example examining the extent of their application.

The final part of the thesis deals with analysing recent decision of the Constitutional Court and deduces further consequences concerning the use of material correction in practice.

Key words: **conception of a criminal offence**
                                         concept of a criminal offence
                                         subsidiarity of criminal repression